

Lilijana Žnidaršič Golec

Študijske in osebne vezi članov »nemške nacije« iz slovenskih dežel na univerzah v Padovi in Bologni v drugi polovici 16. stoletja*

ŽNIDARŠIČ GOLEC, Lilijana, doc. dr., višji svetovalec – arhivist za arhivsko gradivo, Arhiv Republike Slovenije, SI-1000 Ljubljana, Zvezdarska 1, lilijana.znidarsic@gov.si

Študijske in osebne vezi članov »nemške nacije« iz slovenskih dežel na univerzah v Padovi in Bologni v drugi polovici 16. stoletja

Prispevek sledi možem s slovenskega ozemlja, večinoma plemiškega rodu, ki so se od ok. 1550 do 1600 vpisali v matrice dveh nemških nacij v Padovi in ene nemške nacije v Bologni ter se tako pridružili padovskim in/ali bolonjskim študentom prava (t. i. juristom) oziroma tamkajšnjim študentom artistične, medicinske in teološke fakultete (t. i. artistom). Poleg njihove identitete in študijskih vezi razkri-va članek predvsem njihove sorodstvene in prijateljske povezave. Slednje so pogosto temeljile na skupni (augsburški) veroizpovedi, bližini posesti ali bivanja ter kariernih motivih.

Ključne besede: študenti, nemška nacija, Padova, Bologna, druga polovica 16. stoletja, medosebne povezave

ŽNIDARŠIČ GOLEC, Lilijana, Assistant Professor, Senior Adviser – Archivist, Archives of the Republic of Slovenia, SI-1000 Ljubljana, Zvezdarska 1, lilijana.znidarsic@gov.si

Study-Related and Personal Ties of Members of the “German Nation” from Slovene Lands at Universities in Padua and Bologna in the Second Half of the 16th Century.

The article deals with men from the Slovene ethnic territory, mostly nobles, who were enrolled in two German student nations in Padua between around 1550 and 1600, as well as in the German student nation in Bologna, thus joining law students in Padua and/or Bologna (the so-called Jurists) or students of the Artistic, Medical, and Theological Faculty (the so-called Artists). Along with their identity and academic ties, the article explores, first and foremost, their familial ties and friendships. These were often based on their common (Augsburgian) Confession, the proximity of their respective estates, residence or career-related motives.

Keywords: students, the German nation, Padua, Bologna, the second half of the 16th century, interpersonal connections.

* Članek je nastal v okviru raziskovalnega projekta Umetnina kot odsev znanja in pove-zovanja. Pomen izobrazbe in družbene vpetosti umetnikov in naročnikov v poznem srednjem in zgodnjem novem veku (J6-9439), delno pa v okviru raziskovalnega programa Slovenska zgodovina (P6-0235), ki ju fi nancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

Uvodni poudarki

Da so prebivalci slovenskih dežel hodili študirat v Padovo in Bologno vsaj od druge polovice 13. stoletja, je bilo v slovenskem zgodovinopisju že izpostavljeno.¹ Na starejšo od obeh univerz, univerzo v Bologni, ² se je leta 1294 vpisal »gospod Rudolf iz Ljubljane«, prvi do zdaj izpričani študent s slovenskega ozemlja na kateri od italijanskih univerz.³ Nekaj desetletij pred njim naj bi na univerzi v Padovi študiral ljubljanski astronom Janez Lezicij, kar pa ostaja z viri prve roke nedokazano.⁴ Sploh so podatki o padovskih študentih razmeroma skopi do 15. stoletja, česar ne gre pripisati le strukturi ohranjenih virov, temveč tudi siceršnjemu razmahu univerzitetnega študija v Evropi, značilnemu za prehod iz srednjega v novi vek.⁵ Tudi s tega vidika so poučen vir pred dobrim stoletjem objavljena *matricula* in *acta* padovskih študentov iz Ogrske (vključno s Prekmurjem) iz let 1264–1864.⁶ Kar zadeva Bologno, so najstarejša za slovenski prostor relevantna *acta* nekoliko mlajša – segajo v leto 1289 –, pri čemer gre za zapise, ki se nanašajo na t. i. nemško nacijo bolonjske univerze.⁷ Tako v Bologni kot v Padovi so se študentje najprej delili na tiste, ki so prihajali z območij severno od Alp (*ultramontani*), in druge z območij današnje Italije južno od Alp (*intramontani*). Med *ultramontani* bolonjske in padovske univerze je *natio Germanica* kmalu postala najpomembnejša študentska korporacijā. Skupno nemškima nacijama v obeh mestih je bilo, da sta poleg večinoma nemško govorečih študentov iz Svetega rimskega cesarstva sprejemali medse posamezne Čehe, Moravane, Madžare (Ogre), študente iz baltskih in skandinavskih dežel ter od drugod.⁹ Pomembno razliko je po drugi strani predstavljalo dejstvo, da je v Bologni vse do razpustitve leta 1796 delovala

¹ Nazadnje o tem Cindrič, *Ljubljanski izobraženci*, str. 63–64.

² Prim. Greci, *L'associazionismo*, str. 15–18; Pini, »Discere«, str. 47–51.

³ Knod, *Deutsche Studenten*, str. 735; Cindrič, *Ljubljanski izobraženci*, str. 63.

⁴ Dimitz, *Geschichte I*, str. 176; Cindrič, *Ljubljanski izobraženci*, str. 63–64.

⁵ Moraw, *Der Lebensweg*, str. 242–253. O padovski univerzi v 15. in 16. stoletju prim. Grendler, *The Universities*, str. 22–40.

⁶ *Matricula et Acta Hungarorum*.

⁷ Prim. Knod, *Deutsche Studenten*, str. VII.

⁸ Matschinegg, *Österreich*, str. 18–19 (Bologna), 27 (Padova). O izrazu »*natio Germanica*« (pa tudi »*Germania*« in »*Teutschland*«) z identitetnega vidika kranjskih deželnih stanov kratko Kočevar, *Družbena in identitetna*, str. 137.

⁹ Prim. Brizzi, *Aspetti*, str. 36–37; MNGI, str. 633 (Dania), 644 (Livonia), 651 (Polonia), 659 (Suecia).

Slika 1: Miniatura z grbom bolonjske nemške nacije v sredini, izsek. *Liber inclytæ Germanicæ Nationis*, c. Ilr (obj. v: *La Matricola*, str. 83).

ena nemška nacija,¹⁰ medtem ko se je v Padovi nemški naciji študentov prava, t. i. juristov, leta 1553 pridružila nemška nacija artistov, tj. študentov tamkajšnje artistske fakultete.¹¹ Padovska *natio Germanica artistarum* je združevala slušatelje fi lozofi je, medicine in teologije, njen nastanek pa je bil v prvi vrsti posledica rasti števila »nemških« študentov tako na pravni kot na artistski fakulteti (tu še posebej

¹⁰ Brizzi, Aspetti, str. 35. O posegih v bolonjsko univerzo konec 18. stoletja Menozzi, L'età, str. 29.

¹¹ MNGA, str. IX (uvodna beseda Lucie Rossetti). Prim. Matschinegg, *Österreicher*, str. 28.

na medicini). V drugi polovici 16. stoletja srečamo med novovpisanimi člani ene ali druge padovske nacije tudi relativno veliko mladeničev s slovenskega ozemlja. Preden se posvetimo tistim, ki so se identifi cirali ali bili identifi cirani s katerim od krajev ali sedežev posesti v slovenskem prostoru,¹² naj opozorim na prednosti in slabosti uporabljenih bolonjskih in padovskih univerzitetnih virov.

Gradivo, ki nam nudi najcelovitejši pregled nad študirajočimi v obravnavanem času, so matrice, v našem primeru matrice bolonjske in dveh padovskih nemških nacij. Gre za praviloma kronološko razvrščene vpise oseb, ki so z včlanitvijo v nacijo pridobile tudi status univerzitetnega študenta. Ohranjena matrika nemške nacije v Bologni, *Liber inclytæ Germanicæ Nationis nominibus Immatriculato-rum*, zajema sicer vpise za leta 1573–1600 (1602) in ne za celotno drugo polovico 16. stoletja.¹³ Razlog, da se *Liber* začneja z vpisi za leto 1573, je ta, da je nacija tega leta obnovila svoje delovanje v Bologni, potem ko so se njeni člani po sporu s predstavniki papeške oblasti enajst let prej protestno odselili v Padovo.¹⁴ Vendar lahko časovno vrzel med letom 1550 in letom odhoda nemške nacije z bolonjske univerze (1562) dokaj dobro zapolnimo s podatki, ki jih je o »nemških« študentih v Bologni za čas do leta 1562 zbral Gustav Knod.¹⁵ Na manjšo časovno vrzel naletimo pri matriki nemške nacije artistov v Padovi; začeli so jo namreč voditi po izločitvi iz nacije *ultramontanorum* poleti 1553.¹⁶ Brez omembe vrednih vrzeli ali prekinitev pa se vrstijo vpisi novih članov v matriki nemške nacije padovske juridične fakultete iz let 1546–1605.¹⁷ Med omenjenimi tremi matrikami, eni bolonjski in dvema padovskima, izstopa po strukturi, pa tudi po skromnejšem obsegu, matrika artistov v Padovi.¹⁸ Medtem ko si v njej slušatelji fi lozofi je, medicine in teologije sledijo ne glede na socialni položaj ali izvor, so v bolonjski matriki in v padovski matriki juristov najprej navedeni imenitnejši člani. Prvi del bolonjske matrice prinaša posebej imena kardinalov, (nad)škofov, knezov in vojvod, grofov in baronov, drugi, pričakovano obsežnejši del te matrice pa imena vseh drugih pripadnikov nacije. Takšnih delitev v matriki padovskih juristov ni. Naslova, ki uvajata zapise v prvi in drugi del te matrice, ločujeta zgolj »slavne in plemenite Nemce« od drugih »Nemcev«, pri čemer naj bi se vsi imatrikulirali »iz ljubezni in vneme do nacije«.¹⁹ Dejanska vsebina se sicer ne ujema povsem niti s to poenostavljeno delitvijo. Kakorkoli, v kontekstu pričujoče razprave je veliko

¹² Raba izrazov slovenski prostor, slovensko ozemlje in slovenske dežele je v prispevku ohlapna. Ne omejuje se strogo na teritorij Republike Slovenije, a hkrati tudi ne sledi takšni ali drugačni opredelitvi slovenskega etničnega ozemlja. S tem pušča odprta vrata širjenju kroga tu obravnavanih oseb v prihodnjih raziskavah.

¹³ Accorsi, »Nos«, str. 63–68. V *Biblioteca Estense* v Modeni se je ohranila tudi matrika padovske »univerze juristov« s podatki za obdobje 1553–1613. Ta t. i. *matricola Belvisi* se ne omejuje na nemško nacijo. O matriki in njenih pomanjkljivostih Brizzi, *Matricole*, str. 241–243.

¹⁴ De Benedictis, *La fi ne*, str. 217; Brizzi, *Aspetti*, str. 32–33.

¹⁵ Knod, *Deutsche Studenten*. Prim. Brizzi, *Introduzione*, str. 17–18.

¹⁶ MNGA, str. 4.

¹⁷ MNGI, str. 4 sl.; 87 sl.

¹⁸ MNGA. Vpisi v tej matriki segajo vse do leta 1721.

¹⁹ Prim. MNGI, str. 4, 87.

relevantnejše vprašanje, ali so »slavni in plemeniti« – pa tudi drugi mladeniči – v Padovo oziroma Bologno v resnici prišli študirat. Kot bomo videli v nadaljevanju, so se nekateri svetni plemiči v Padovi in Bologni mudili kratek čas. Vpis v matriko v takšnih primerih pač ni bil izraz resnih študijskih namenov, ampak predvsem podpore naciji oziroma samoreprezentacije.²⁰

Nepogrešljiv univerzitetni vir so tudi zapisi o doktorskih izpiti in promocijah. Ta t. i. *acta graduum* so ohranjena (in objavljena) le za univerzo v Padovi,²¹ a je treba pri tem dodati, da je v obdobju, ki nas zanima, na padovsko univerzo, ki je bila Slovencem od italijanskih tudi najbližja, odhajalo študirat precej več mladeničev s slovenskega ozemlja kot v Bologno.²² Večina vseh študirajočih v Padovi se je posvečala študiju civilnega in/ali cerkvenega prava, kar ne preseneča, saj je padovski univerzi, kar zadeva *studium iuris*, že v 15. stoletju pripadlo prvenstvo med italijanskimi univerzami – prvenstvo, s katerim se je do tedaj ponašala univerza v Bologni.²³ Poleg doktorantov srečamo v *acta graduum Gymnasii Patavini* kar nekaj oseb iz »naših krajev« v vlogi prič pri slavnostnih dogodkih. Z vidika prihodnjih raziskav je pri padovskih *acta graduum* pomembno, da se ta ne omejujejo na določeno nacijo. Tako najdemo v njih na primer navedbe o novih doktorjih iz Kopra in Pirana, torej z območij, ki so bila del Beneške republike.²⁴ V zvezi s študenti v Bologni so raziskovalcu po drugi strani na voljo letopisi nemške nacije, vendar samo za čas od leta 1595 naprej,²⁵ in letopisi ogrsko-ilirskega kolegija, katerih spodnja časovna meja sega v leto 1553.²⁶ Primer Tržačana Janeza Bonoma, ki je postal gojenec tega zavoda leta 1574,²⁷ kaže, da vstop v kolegij ni bil pridržan samo podanikom Ogrskega kraljestva. V letopisih ogrsko-ilirskega kolegija, »dragulja« mesta Bologne, podatkov o študentih iz Prekmurja, spadajočega v Ogrsko kraljestvo, nasploh ni veliko.²⁸ Poseben izziv v zvezi s *studio Bolognese* prinaša arhivsko gradivo Državnega arhiva v Bologni. V prihodnje bi se kazalo spoprijeti predvsem s tam hranjenim gradivom o doktorskih promocijah izpod peres bolonjskih škofjiskih notarjev in t. i. doktorskih kolegijev.²⁹ Vsekakor bi s pritegnitvijo teh in drugih, tudi že objavljenih bolonjskih in padovskih virov³⁰ lahko odkrili več oseb, ki jih v tej razpravi ni, a so pustile sled v študijskih krogih obeh univerzitetnih mest. Navsezadnje niti vpisovanju novih študentov namenjene

²⁰ Prim. Brizzi, Aspetti, str. 37.

²¹ *Acta graduum* (AG) se začinjajo z letom 1406 in končujejo z letom 1806. Objave segajo do vključno leta 1605. Gl. <https://www.centrostoria.unipd.it/fonti> (14. 5. 2021).

²² Prim. Simoniti, *Humanizem*, str. 119.

²³ Prav tam.

²⁴ Prim. AG 1566–1600 (Indici), str. 2542–2543 (Iustinopolis), 2634 (Piranensis).

²⁵ *Annales* (za leta 1595–1619).

²⁶ *Annali del Collegio* (za leta 1553–1764).

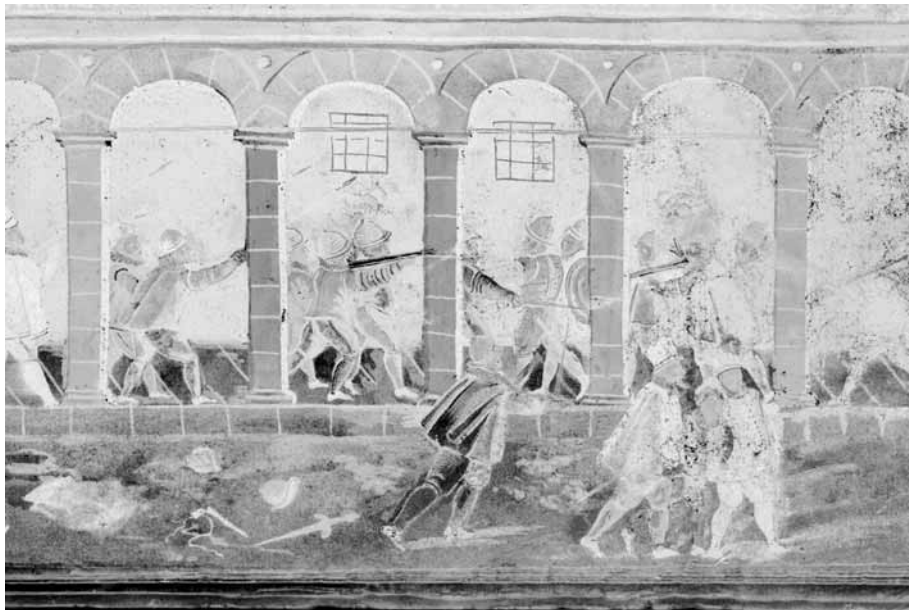
²⁷ Prav tam, str. 29.

²⁸ Prav tam, str. 317–361 (Indice).

²⁹ Prim. pregled neobjavljenih virov v *Archivio di Stato di Bologna* (ASB) v Matschinegg, Österreich, str. 105–106.

³⁰ Za padovski nemški naciji prim. seznam objav gradiva na zadnji strani prvega lista MNGA.

matrike ne predstavljajo celovitih in povsem zanesljivih evidenc.³¹ Seveda pa je bilo treba pri raziskavi medsebojnih povezav preučevanih študentov poseči po raznovrstnem drugem gradivu – od matrik nekaterih univerz zunaj Italije do raznih genealoških in biografskih del, nastalih v Republiki Sloveniji.

Slika 2: Prizor spopada med študenti, domnevno v Padovi. Spominska knjiga Adama Wagnerja z Bogenšperka, 1591–1592 (ARS, SI AS 1073, 31r).

Člani padovske nemške nacije juristov v petdesetih in šestdesetih letih 16. stoletja

Najzgodnejša imatrikulacija kakega padovskega jurista nemške nacije iz slovenskih dežel v tem obdobju je izpričana 10. februarja 1552, ko se je v zadevno matriko vpisal Goričan Jakob Egkh.³² O njem vemo, da je bil vnuk podjetnega deželnega vicedoma Kranjske in graditelja renesančnega dvorca Brdo pri Kranju Jurija Egkha (u. 1537). Jakob se je rodil Jurijevega najmlajšemu sinu Francu Jožefu (Antonu), ki je od očeta podedoval posest na Goriškem, v Furlaniji in na Tirolskem. Tako kot Franc Jožef je v Gorici očitno živel tudi njegov leta 1570 preminuli sin Jakob Egkh.³³ Ob koncu šestdesetih let 16. stoletja se v matriki pojavi še Lovrenc Egkh, Jakobov mlajši brat, znan po svoji proprotestantski vnemi.³⁴ Kljub dejstvu,

³¹ Prim. Matschinegg, *Österreicher*, str. 49.

³² MNGI, str. 7, št. 35. V razpravi plemiške naslove večinoma izpuščamo, delno tudi zato, ker (mlajši) prepisi ali pripisi v matrikah v nekaterih primerih plemiče označujejo z višjimi naslovi, kot so jih ti imeli ob včlanitvi v posamezno nacijo.

³³ Slana, *Brdo*, str. 36–43, 46.

³⁴ MNGI, str. 7, št. 36. Glede bratovskih vezi gl. ZAL, LJU 340, Egkh, listič 37, 39. Prim. Klinec, Eck.

da sta padovska in bolonjska univerza ostajali katoliški, opredeljenost za »novo vero« v preučevani dobi ni imela večjega vpliva na vpisovanje protestantov³⁵. Med imatrikuliranimi mladeniči s slovenskega ozemlja tisti iz protestantskih družin pravzaprav prevladujejo. Konfesionalno enako opredeljene osebe so v matrike neredko vpisane na isti dan ali znotraj nekajdnevnega časovnega razpona. Istega dne kot Jakob Egkh se je med juriste nemške nacije v Padovi vpisal, denimo, Janez Stubenberg,³⁶ pripadnik štajerske protestantske plemiške rodbine, ki je med drugim posedovala gospostvo Vurberk.³⁷ Sredi petdesetih let, leta 1556, se je ob dveh Auerspergih s Šumberka na Kranjskem – prav tako protestantih – padovskim »nemškim« študentom prava pridružil Jakob Stubenberg, brat omenjenega Janeza.³⁸ Vendar pa je v Padovo, kjer so imeli sorodstveno povezani Stubenbergi svoje stanovanje,³⁹ Jakob prišel že vsaj leta 1551, najverjetneje skupaj s svojim vzgojiteljem Štefanom Weidnerjem.⁴⁰ Med letoma 1547 in 1552 je v Padovi pogosto bival tudi Baltazar Stubenberg, ki sta ga leta 1547 kot štirinajstletnega fanta poslala v Italijo na zdravljenje (in študij) njegova skrbnika, strica Volfgang II. Stubenberg in Volf Engelbert Auersperg.⁴¹ Ne gre se torej čuditi, da sta v Padovo odšla študirat tudi najstarejša sinova Volfa Engelberta, Janez in Jurij Auersperg s Šumberka. V Italiji, natančneje v Bologni, se je leta 1535 imatrikuliral že Volf Engelbert. Imena Janeza in Jurija Auersperga in njunega bratranca Jakoba Stubenberga so v padovski matriki »nemških« juristov navedena skupaj, 1. avgusta oziroma po 1. avgustu 1556.⁴² Na pripadnike obeh družin naletimo večkrat še v poznejših letih.⁴³ Med Stubenbergi kaže izrecno omeniti Friderika Stubenberga, čigar vpis iz leta 1562 je neposredno pred vpisom Mihaela Székelyja z Ormoža.⁴⁴ Povezave Stubenbergov s Székelyji prav tako niso bile »od včeraj«; v obrambi pred Turki so svoje moči združili že konec 15. stoletja.⁴⁵

Plemiška rodbina, ki se v 16. stoletju večkrat pojavi v padovskih matrikah, je tudi rodbina Lamberg, kjer srečamo predstavnike njenih različnih vej. Leta 1553 so se, resda s polletno razliko, v nemško nacijo juristov včlanili Avguštin,

³⁵ Prim. Brizzi, Aspetti, str. 34; Matschinegg, *Österreicher*, str. 16.

³⁶ MNGI, str. 7, št. 36.

³⁷ Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 77–79. O Stubenbergih z Vurberka od srede 15. do začetka 17. stoletja sicer izčrpno Toš, *Die Stubenberger*.

³⁸ MNGI, str. 10, št. 64.

³⁹ Prim. Matschinegg, *Österreicher*, str. 579, št. 2154; Toš, *Die Stubenberger*, str. 263.

⁴⁰ Prav tam, str. 581, št. 2165.

⁴¹ Prim. prav tam, str. 579, št. 2154; Preinfalk, *Auerspergi*, str. 80; Toš, *Die Stubenberger*, str. 261–264; Toš, *Kako so*, str. 153; Sapač, *Arhitekturnozgodovinski oris*, str. 219.

⁴² Knod, *Deutsche Studenten*, str. 22, št. 145.

⁴³ MNGI, str. 10, št. 64, 65; str. 11, št. 66. Prim. Preinfalk, *Auerspergi*, str. 80, op. 56.

⁴⁴ Prim. podatek, da je v gradivu italijanskih univerz za obdobje 1500–1630 izpričanih 23 članov rodbine Stubenberg – Matschinegg, *Österreicher*, str. 66.

⁴⁵ MNGI, str. 13, št. 85, 86. O Frideriku Stubenbergu prim. Matschinegg, *Österreicher*, str. 580, št. 2158, o Mihaelu Székelyju, vnuku prvega ormoškega gospoda iz te rodbine, pa Novak, *Zemljiško gospostvo*, str. 4–6.

⁴⁶ Prim. Toš, *Die Stubenberger*, str. 158; Toš, *Kako so*, str. 150. Prim. Naschenweng, *Der landständische Adel*, str. 1139–1141.

Baltazar in Sigismund Lamberg z Ortneka ter Sigismund s Črnela.⁴⁷ Kot lahko sklepamo na podlagi rodoslovnih raziskav Johanna Baptista Wittinga,⁴⁸ so mladeniče iz ortneške veje vezale ožje sorodstvene, toda ne bratovske vezi. Medtem ko lahko Avgušтина istovetimo z Volfgangom Avguštinom, sinom uspešnega habsburškega vojskovodje Volfganga in njegove druge žene Uršule Dietrichstein,⁴⁹ sta bila Baltazarjeva starša Janez I., namestnik deželnega glavarja Kranjske, in Ana Hohenfeld,⁵⁰ Sigismundova starša pa Gašper III. in Marjeta Lang pl. Wellenburg.⁵¹ Tako Baltazar kot Sigismund naj bi se rodila leta 1536² kar pomeni, da sta bila ob vpisu leta 1553 stara (približno) sedemnajst let. Kar zadeva identiteto Sigismunda Lamberga iz črnelske veje, se zdi glede na čas njegove imatrikulacije še najbolj verjetno, da gre za Sigismunda III., čigar prva žena je postala Felicita Lamberg,⁵³ sestra pol leta prej imatrikuliranega Sigismunda z Ortneka. Desetletje mlajši so vpisi treh članov tiste veje štajerske rodbine Herberstein, katerih plemiški oziroma baronski predikat je poleg markantnega matičnega gradu vključeval še gradova Neuberg na Zgornjem Štajerskem in Hrastovec na Spodnjem Štajerskem.⁵⁴ Jurij Andrej, Sigismund Friderik in Krištof Herberstein so se padovski nemški naciji juristov pridružili na 18. julijske kalende, tj. 14. junija 1563.⁵⁵ Na Jurija Andreja in Sigismunda Friderika, ki sta bila brata,⁵⁶ in na njun študij v Padovi se nanašata rokopisni notici njunega starega strica Žiga Herbersteina, rojenega v Vipavi na Kranjskem – diplomata in zgodovinarja, avtorja znamenitih *Moskovskih zapiskov* (1549).⁵⁷ Žiga Herberstein, ki je poleg slovenščine govoril več drugih jezikov in je nasploh visoko cenil izobrazbo,⁵⁸ je med letoma 1562 in 1566 v svoje že objavljeno delo, posvečeno še živečim in prihodnjim baronom Herbersteinom, dodal zapisa o obetavnosti obeh v Padovi študirajočih bratov. Še zlasti si je Žiga veliko obetal od Jurija Andreja, ki naj bi se kljub mladosti pri učenju dobro izkazal.⁵⁹ Glede na vpis Jurija Andreja na dunajsko univerzo spomladi 1560 je ta pred odhodom v Padovo vsaj nekaj časa študiral na Dunaju, in to skupaj s sorodnikom (bratrancem?) Krištofom Herbersteinom⁶⁰ ter s Krištofom Racknitzem,⁶¹ ki se bo čez dobri dve leti v družbi Herbersteinov in svojega brata Gala tudi sam imatrikuliral kot jurist

⁴⁷ MNGI, str. 8, št. 40–42 (19. februar 1553); str. 111, št. 1042 (22. avgust 1553).

⁴⁸ Prim. Witting, Beiträge 4, 5–6.

⁴⁹ Witting, Beiträge 5–6, str. 197.

⁵⁰ Prav tam, str. 199–200.

⁵¹ Prav tam, str. 201–202.

⁵² Prav tam, str. 178.

⁵³ Prav tam, str. 178, 202.

⁵⁴ Prim. Grahornik, *Genealogija*, str. 38 sl., 195 sl., 234 sl.

⁵⁵ MNGI, str. 14, št. 94–96.

⁵⁶ Matschinegg, *Österreicher*, str. 413, št. 1302; str. 418, št. 1325.

⁵⁷ Herberstein, *Moskovski zapiski*, str. 277–287 (sprema beseda V. Simonitija).

⁵⁸ Prim. Matschinegg, *Österreicher*, str. 66; str. 412, št. 1298.

⁵⁹ Prav tam, str. 413, št. 1302: »[...] noch junger, nun etliche Jar zu Padua in der Lernung, erzaigt sich dermassen, davon ein trost und guete hoffnung ist«. O Frideriku Sigismundu gl. prav tam, str. 418, št. 1325.

⁶⁰ MUW 3, str. 125.

⁶¹ Prav tam. Prim. Matschinegg, *Österreicher*, str. 411, št. 1296; str. 500, št. 1737.

nemške nacije v Padovi.⁶² Na Slovenskem so imeli Racknitzki v tistem času dvorec Norički Vrh južno od Radgone.⁶³

Sredi šestdesetih let 16. stoletja, natančneje v letih 1565–1566, opazimo med novimi člani Janeza Gallenberga in Jožefa Tasiča iz Ljubljane, vpisana 15. maja 1565,⁶⁴ ter brata Andreja in Lovrenca Paradeiserja, vpisana 6. marca 1566.⁶⁵ Vsi navedeni so bili prej skupaj v protestantskem Tübingenu, pri čemer se je Tasič na tamkajšnjo univerzo vpisal dobro leto pred drugimi tremi. Njegov tübingenski vpis je datiran s 24. aprilom 1561, vpise plemičev Gallenberga in obeh Paradeiserjev pa povezuje datum 27. maj 1562.⁶⁶ Medtem ko je bil Janez (Janž) Gallenberg po rodu Kranjec,⁶⁷ sta brata Paradeiser prihajala iz Koroške, vendar pa je eden, Andrej, karierno uspel na Kranjskem.⁶⁸ Poleg tega je bila njuna sestra Marija poročena z Janezom (Janžem) Khislom.⁶⁹ Po drugi strani se je v sedemdesetih letih 16. stoletja kot odposlanec kranjskih deželnih stanov, zavzet za »protestantsko stvar«, uveljavil Gallenberg.⁷⁰ Članstvo v padovski naciji si je do konca šestdesetih let nato pridobilo deset mož s slovenskega ozemlja. Ob tem bode v oči dejstvo, da so se vsi ti, razen enega, imatrikulirali decembra 1568. Skupino treh, vpisanih 10. decembra 1568, so sestavljali plemiča Jurij Khisl in Jurij Ainkhürn ter Samuel Budina⁷¹ sin Lenar-ta Budine, ki je leta 1563 postal prvi rektor deželnostanovske šole v Ljubljani.⁷² Učeni »magister« Samuel,⁷³ širše znan po latinskem prevodu dela *Podsvedanje i osvojenje Sigeta* Franje (Ferenca) Črnka – prevod je izšel prav leta 1568⁷⁴ –, je v Padovi sicer bival že najpozneje sredi leta 1567. Dne 20. junija tega leta ga namreč srečamo med novimi člani nemške nacije artistov, imatrikuliranega kot »magistra iz Ljubljane, Kranjca«.⁷⁵ Samuelova študijska pot zunaj rojstnega mesta in dežele se je pravzaprav začela na univerzi v Tübingenu, na katero se je vpisal 15. junija 1558, magistriral pa 1. avgusta 1565.⁷⁶ V teh letih je Samuel (občasno) opravljal tudi

⁶² MNGI, str. 14, št. 97, 98. O sorodstvenih vezeh s Herbersteini prim. Naschenweng, *Der landständische Adel*, str. 1149.

⁶³ Prim. Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 48–49, 223.

⁶⁴ MNGI, str. 155, št. 1696, 1697.

⁶⁵ Pav tam, str. 159, št. 1742 (z napačno letnico [15]65), 1744. Prim. Matschinegg, *Österreich*, str. 177, št. 107; str. 178, št. 111.

⁶⁶ Elze, *Die Universität*, str. 65–66.

⁶⁷ Prim. Kidrič, Gallenberg; Bizjak, *Rodbina Gall*, str. 19, 29–51. Iz družine Paradeiser je bila Janezova teta, žena njegovega strica Sigismunda VIII. Gallenberga – ARS, SI AS 1073, 49r, J. L. Schönleben, Genealogija rodbine Gallenberg, str. 24.

⁶⁸ Witting, *Beiträge* 4, str. 132. Prim. Dimitz, *Geschichte* III, str. 122, 137, 261, 286–289; Kočevar, *Pritožba*, str. 260.

⁶⁹ Prim. Naschenweng, *Der landständische Adel*, str. 48; Žabota, *Rodbina*, str. 51.

⁷⁰ Elze, *Die Universität*, str. 66. Prim. Dimitz, *Geschichte* III, str. 79, 86, 89–93.

⁷¹ MNGI, str. 176, št. 1961–1963.

⁷² Prim. Schmidt V., *Zgodovina šolstva* 1, str. 72–73; Simoniti, *Humanizem*, str. 114–115, op. 5; 118.

⁷³ Več o njem Kidrič, Budina.

⁷⁴ Prim. Črnko, Ferenc; Preinfalk, *Auerspergi*, str. 82.

⁷⁵ MNGA, str. 25, št. 211.

⁷⁶ Elze, *Die Universität*, str. 65, 90.

službo domačega učitelja na gradu Žužemberk pri Janezu Auerspergu Šumberském, čigar navzočnost v Padovi je, kot smo že videli, dokumentirana poleti 1556.⁷⁸ Da se je Samuel Budina v padovsko nemško nacijo juristov včlanil istega dne kot Jurij Khisl in Jurij Ainkhürn, seveda ni naključje. Mlade plemiče, ki so bolj ali manj zavzeto hodili širit svoja obzorja na tuje, so spremljali ali jih v študijskih središčih sprejemali učitelji, uživajoči zaupanje staršev in sorodnikov.⁷⁹ To zaupanje je temeljilo tako na izobrazbi kot na ustreznih konfesionalni opredeljenosti učitelja. Oče Jurija Khisla, Janez (Janž) Khisl, je bil, denimo, goreč protestant, ki se je v zgodovino Ljubljane zapisal kot dograditelj renesančnega gradu Fužine (Kaltenbrunn), slovel pa je tudi kot glasbeni mecen in podpornik slovenske protestantske književnosti.⁸⁰ Slabi dve leti po sinovi imatrikulaciji (1570) ga najdemo celo med novo vpisanimi padovskimi juristi,⁸¹ pri čemer pa je šlo za »vljudnostni« oziroma »častni« vpis, kakršna sta bila tisto leto tudi vpisa kranjskega deželnega glavarja Herbarda Auersperga s Turjaka in Ivana Jožefa Lenkoviča s Pobrežja in Otočca.⁸² Glede na to, da so se najpozneje od 17. decembra 1568 v Padovi mudili Herbardovi sinovi Krištof (roj. 1550), Volf Engelbert (roj. 1552) in Trojan (roj. 1554), lahko domnevamo, da sta se Janez Khisl in Herbard Auersperg v Padovo odpravila oziroma se tu ustavila tudi, če že ne predvsem zato, da obiščeta svoje potomce in preverita, ali in kako študirajo.⁸³ Že za sredo maja 1569 je v isti padovski matriki izpričan Ditrih Auersperg, Herbardov brat in stric treh turjaških mladeničev.⁸⁴ Tem sta se pri imatrikulaciji 17. decembra 1568 pridružila že omenjeni Lovrenc Egkh in pa Janez Gebhardt iz Ljubljane.⁸⁵

Janez Gebhardt je bil sin trgovca Volfganga, meščana in večkratnega župana Ljubljane, ki je pripadal prvi generaciji ljubljanskih protestantov.⁸⁶ Leta 1558 je začel Janez skupaj s Samuelom Budino študirati na tübingenski univerzi,⁸⁷ desetletje pozneje pa je Samuelu – sodeč po datumih njune imatrikulacije – kmalu sledil v Padovo.⁸⁸ Vse kaže, da sta se Janez in Samuel skupaj ali z relativno majhno časovno razliko vrnila tudi domov. Potem ko je Samuel v prvi polovici leta 1569 zasedal mesto prokuratorja padovske nemške nacije juristov,⁸⁹ je bil 31. oktobra tega leta imenovan za odvetnika pri ograjnem sodišču v Ljubljani,⁹⁰ Janez Gebhardt

⁷⁷ Prim. prav tam, str. 65; Preinfalk, *Auerspergi*, str. 82.

⁷⁸ MNGI, str. 11, št. 66 (1. avgust 1556).

⁷⁹ Prim. Matschinegg, *Österreicher*, str. 64.

⁸⁰ Pokorn, Baroni, str. 449–451; Žabota, Rodbina, str. 11–13.

⁸¹ MNGI, str. 184, št. 2065.

⁸² Prav tam, str. 22, št. 162; str. 184, št. 2066.

⁸³ Prim. Bagarič, Glasba, str. 430, 432. O visokih stroških študija, ki jih v pismu Volfgangu Stubenbergu pozneje, leta 1585, omenja Janez Khisl, prim. Matschinegg, *Österreicher*, str. 72, op. 80.

⁸⁴ MNGI, str. 21, št. 152. Glede sorodstva gl. Preinfalk, *Auerspergi*, str. 559 (rodovnik, Turjak II).

⁸⁵ MNGI, str. 20, št. 148; str. 176, št. 1964.

⁸⁶ Žabota, *Protestantizem*, str. 332–334.

⁸⁷ Prim. Elze, *Die Universität*, str. 65, 90.

⁸⁸ Prim. Žabota, Rodbina, str. 18.

⁸⁹ MNGI, str. 20. Prim. Elze, *Die Universität*, str. 65.

⁹⁰ Elze, *Die Universität*, str. 65.

pa je v drugi polovici leta 1570 v Ljubljani dobil službo pomožnega učitelja na deželnošolanovski šoli.⁹¹ Upravičeno smemo torej sklepati, da je bila Gebhardt v Padovi zaupana podobna vloga kot Budini, namreč vloga učitelja ali preceptorja oziroma mentorja mladih kranjskih plemičev. To sicer ne izključuje možnosti, da je Gebhardt s svojimi plemiški učenci, z Budino ali sam sem ter tja prisluhnil predavanjem na juridični fakulteti.⁹² Nekaj pravne izobrazbe in izkušenj si je na tamkajšnji univerzi zagotovo pridobil Budina, saj je tu postal, kot rečeno, prokurator juristov nemške nacije, po vrnitvi v Ljubljano pa je služboval kot odvetnik ograjnega sodišča.⁹³ Proti koncu šestdesetih let naj bi naloge mentorja v Padovi prav tako opravljal zagnani protestant Lenart Merherič,⁹⁴ vendar je – upoštevajoč, da so bili tu njegovega mentorstva deležni »dva barona Stubenberga iz Štajerske in mladi Jurij Khisl iz Ljubljane«⁹⁵ – verjetnejša nekoliko mlajša datacija.⁹⁶ Prva dva v Padovi izpričana Stubenberga po letu 1562 sta bila namreč Janez Jakob in Wolfgang Stubenberg, ki sta se vpisala 2. aprila 1570.⁹⁷ V isto leto oziroma v čas, ko v Padovi ni bilo več ne Samuela Budine ne Janeza Gebhardta, sega po vsej verjetnosti tudi začetek Merheričevega mentorstva tedaj petnajstletnemu Juriju Khislu.⁹⁸ Kot je vidno, med drugim, iz posvetil potujočega lutnjista Giacoma Gorzanisa (1570) in enega tedanjih vidnejših severnoitalijanskih skladateljev Claudia Merula (1574),⁹⁹ se je za glasbo nadarjeni Jurij v Padovi veliko posvečal muziciranju.¹⁰⁰ To je počel skupaj z ljubiteljskimi glasbeniki in študijskimi kolegi, med katerimi je bil na primer Wolfgang Stubenberg.¹⁰¹ Prav v Wolfgangovi družbi in družbi Merheriča srečamo Jurija zgodaj spomladi 1574 v Bologni, pri čemer sta se Wolfgang in Jurij v matriko tamkajšnje nemške nacije vpisala 24. marca, Merherič pa, če je navedba datuma točna, pet dni prej, 19. marca.¹⁰² Že aprila istega leta opazimo imeni obeh mladeničev v matriki nemške nacije v Sieni.¹⁰³ O njunem učitelju, s katerim sta potovala v Bologno, morda pa tudi dlje, velja na tem mestu dodati, da je Merherič desetletje pozneje rektorju deželnošolanovske šole v Ljubljani Nikodemu Frischlinu iz Jurijeve grajske knjižnice na Fužinah posodil »nemajhno zbirko knjig tako starih kakor

⁹¹ Prav tam. Prim. Žabota, *Protestantizem*, str. 334.

⁹² Prim. Matschinegg, *Österreicher*, str. 64–65.

⁹³ Elze, *Die Universität*, str. 65; Kidrič, Budina.

⁹⁴ Prim. Kidrič, Merherič.

⁹⁵ Elze, *Die Universität*, str. 66.

⁹⁶ Merheriča med imatrikuliranimi v padovskih matrikah nemške nacije sicer ni zaslediti.

⁹⁷ MNGI, str. 22, št. 160, 161; Matschinegg, *Österreicher*, str. 581, št. 2168; str. 582, št. 2172. Prim. prav tam, str. 580, št. 2158.

⁹⁸ Leta 1555 rojeni Jurij Khisl je bil ob vpisu v padovsko matriko decembra 1568 star le 13 let.

⁹⁹ O Gorzanisu in Merulu prim. Pokorn, Baroni, str. 450, 454.

¹⁰⁰ Prim. Žabota, Rodbina, str. 17–19. O renesančno-humanističnih glasbenih in drugih izobrazbenih idealih Jurijevega očeta Janeza Khisla, ki je znal sam igrati na lutnjo, Bagarič, Glasba, str. 429–430.

¹⁰¹ Bagarič, Glasba, str. 432–434 (tudi o posvetilih trem Jurijevim mlajšim bratom); Pokorn, Baroni, str. 456–457.

¹⁰² *La Matricola*, str. 91, št. 87; str. 105, št. 383, 384.

¹⁰³ MDNS, stp. 48, št. 180; stp. 49, št. 210.

tudi sodobnih slovnice».¹⁰⁴ Lenart Merherič in Jurij Khisl sta torej ostajala v dobrih odnosih še vrsto let. Po drugi strani je Juriju leta 1592 prvi del svoje *Paroemiologia Polyglottos* posvetil Hieronim Megiser, ugledni jezikoslovec in zgodovinar,¹⁰⁵ toda ne kot njegov nekdanji učitelj v Padovi.¹⁰⁶ Megiser je bil v Padovi pač preceptor Jurijevih mlajših bratov Janeza Jakoba in Karla Khisla,¹⁰⁷ in to v osemdesetih letih 16. stoletja, čemur bo več prostora namenjenega v naslednjem razdelku.

Slika 3: Volf Engelbert Auersperg Turjaški s praporom vojvodine Kranjske ter Janez Jakob Lamberg s Kamna in Karel Khisl s Fužin na pogrebnem sprevodu za nadvojvodo Karlom, umrlim 1590 (po: Preinfalk, Auerspergi, str. 97).

¹⁰⁴ Ahačič, *Zgodovina*, str. 250, op. 489 (izvirni Frischlinov navedek v *Strigilis grammatica* iz leta 1587).

¹⁰⁵ Pokorn, Baroni, str. 453. O samem Megiserju prim. Logar, Megiser; Boockmann, Megiser, Hieronymus.

¹⁰⁶ Tako, denimo, Žabota, Rodbina, str. 18.

¹⁰⁷ Logar, Megiser; Bagarič, Glasba, str. 433–434. O Janezu Jakobu in Karlu prim. Žabota, Rodbina, str. 16–17, 21.

Člani padovske nemške nacije juristov v letih od 1570 do 1580

(z epizodo treh izbrisov)

V sedemdesetih letih 16. stoletja se je število imatrikuliranih juristov iz habsburških oziroma slovenskih dežel še povečalo. Že na pragu tega desetletja, 22. oktobra 1570, zasledimo v matriki pet članov rodbine Herberstein, med njimi Jurija Bernarda in Friderika, sinova Jurija Herbersteina z Neuberga in Hrastovca¹⁰⁸ Tri leta in pol pozneje, 3. marca 1574, se Jurij Bernard in Friderik pojavita med na novo vpisanimi študenti prava v Bologni,¹⁰⁹ 28. aprila istega leta pa nanju nalletimo v matriki nemške nacije v Sieni.¹¹⁰ Z vidika osrednje tematike pričujočega prispevka sta še zlasti zgovorna datuma njunih imatrikulacij v Bologni in Sieni. Izpostavljeno je že bilo, da sta se marca in aprila 1574 v bolonjsko oziroma siensko matriko vpisala Wolfgang Stubenberg in Jurij Khisl, njun učitelj Lenart Merherič pa je svoje ime prispeval (le) v bolonjsko matriko.¹¹¹ Poleg naštetih srečamo tisti čas v Bologni in Sieni tudi Bernardina Herbersteina¹¹² in bodočega zmagovalca bitke pri Sisku (1593) Andreja Auersperga s Šumberka¹¹³ Očitno so navedeni mladeniči vsaj del študijskega potovanja po Italiji opravili skupaj. V Padovi so v prvi polovici sedemdesetih let 16. stoletja sicer izpričani še drugi pripadniki štajerskih Herbersteinov in Stubenbergov (Jurij Krištof, Jakob Franc in Janez Sigismund Herberstein;¹¹⁴ Danijel, Franc, Jurij in Viljem Stubenberg),¹¹⁵ iz vrst kranjskega plemstva pa Janez Jakob in Rajmund Lamberg z Ortneka in Ottenstein¹¹⁶ ter Franc Gall z Gallensteina in Samuel Mavrič z Zablat.¹¹⁷

Več plemičev iz Kranjske in Goriške je svojo sled pustilo v letih 1578–1580. Leta 1578 sta v Padovo prispeli, kot kaže, dve skupini. V prvi, ki jo povezuje imatrikulacijski datum 22. april 1578, so bili Vid Khisl ter Nikolaj, Wolfgang in Jurij Sigmund Egkh.¹¹⁸ Drugo četverico, imatrikulirano 12. decembra 1578, so sestavljali Volf Engelbert, Janez Jožef, (Janez) Jurij in Viljem (Sigmund) Auersperg

¹⁰⁸ MNGI, str. 22, št. 163, 164. Prim. Matschinegg, *Österreicher*, str. 412, št. 1300; str. 413, št. 1303.

¹⁰⁹ *La Matricola*, str. 90, št. 83; str. 91, št. 84.

¹¹⁰ MDNS, stp. 47, št. 176, 177.

¹¹¹ *La Matricola*, str. 91, št. 87.

¹¹² Prav tam, str. 91, št. 85; MDNS, stp. 47, št. 178. Prim. biografske podatke v Matschinegg, *Österreicher*, str. 411, št. 1295, po katerih je bil Bernardin ob vpisih v bolonjsko in siensko matriko star šele osem let, ob vpisu na padovsko univerzo pa sedem let. O leta 1566 rojenem Bernardinu (II.), »utemeljitelju prve ali glavne veje na Herbersteinu«, sicer Grahornik, *Genealogija*, str. 60–61.

¹¹³ *La Matricola*, str. 91, št. 86; MDNS; stp. 48, št. 181. O Andreju Auerspergu, »krščanskem Ahilu«, prim. Preinfalk, *Auerspergi*, str. 83, 412.

¹¹⁴ Matschinegg, *Österreicher*, str. 413, št. 1304; str. 415, št. 1311; str. 416, št. 1317.

¹¹⁵ Prav tam, str. 579, št. 2156, 2157; str. 580, št. 2160; str. 582, št. 2170. Prim. Toš, *Die Stubenberger*, str. 313, 325 (Danijel), 334 (Jurij).

¹¹⁶ MNGI, str. 30, št. 241, 242.

¹¹⁷ Prav tam, str. 196, št. 2194, 2195. Glede Gallov z Gallensteina Bizjak, *Rodbina Gall*, str. 64–77, glede Mavričev z Zablat prim. Dimitz, *Geschichte* III, str. 66, 354.

¹¹⁸ Prav tam, str. 32–33, št. 255–258.

s Šumberka.¹¹⁹ Na podlagi že znanih genealoških podatkov kaj hitro ugotovimo, da so bili naštetih mladeniči med seboj tesno sorodstveno povezani. Bratovske vezi so vezale Nikolaja, Volkfanga in Jurija Sigmunda Egkha na eni strani ter vse štiri Auersperge na drugi strani.¹²⁰ Z Egkhi oziroma z Egkhi-Hungerspachi pa so bili v nekrvnem ali krvnem sorodu tako Vid Khisl kot Auerspergi. Sestra Vida Khisla, Ana Marija, se je leta 1577 poročila s prijateljem svojega, že omenjenega očeta Janeza Khisla – Adamom Egkhom-Hungerspachom, očetom Nikolaja, Volkfanga in Jurija Sigmunda.¹²¹ Iz družine Egkh-Hungerspach je prihajala tudi mati Volfa Engelberta, Janeza Jožefa, Janeza Jurija in Viljema Sigmunda; z njihovim očetom, prav tako že omenjenim Janezom Auerspergom s Šumberka, se je poročila leta 1560.¹²² Dne 18. avgusta 1579 se je padovskim juristom pridružil Janez Egkh-Hungerspach, in sicer na isti dan kot Jurij Neuhaus s Školja.¹²³ Družini Neuhaus, ki je graščino Školj dobila (v fevd) okoli srede 16. stoletja,¹²⁴ so pripadali tudi Vid Otmar, Janez Vinter in Viljem Neuhaus, vpisani štiri mesece in pol za Jurijem, tj. 8. januarja 1580.¹²⁵ Še v leto 1579, sredo oktobra, sega vpis Janeza Jakoba Lamberga s Kamna in Gutenberga.¹²⁶ Ker je istega leta umrl njegov oče Janez Jurij, je na mestu domneva, da je Janez Jakob v Padovi bival kratek čas. Po očetovi smrti je postal lastnik več graščin na Kranjskem in se tu angažiral na protestantski strani.¹²⁷ Po privrženosti augsburški veroizpovedi prav tako izstopa 5. maja 1580 imatrikulirani Jošt Jakob Gallenberg¹²⁸ iz družine (dednih) odvetnikov samostana klaris v Mekinjah, v virih znan tudi po tem, da je prek mekinjske opatinje in svoje sorodnice Suzane »Gornjegrajske« iz samostanske blagajne prejel 3000 goldinarjev, ki jih je nato predal kranjskim stanovom za vzdrževanje protestantskih duhovnikov in učiteljev.¹²⁹ Do konca leta 1580 so se v nemško nacijo juristov včlanili še goriška plemiča Gašper Lanthieri s Schönhausa (v Gorici), Vipave in Rihemberka¹³⁰ in Jožef Rabatta z Dornberka ter Kranjec Krištof Pečnik.¹³¹ Preden se posvetimo imatrikuliranim v

¹¹⁹ Prav tam, str. 34, št. 269–272.

¹²⁰ Prim. Elze, *Die Universität*, str. 73; Slana, *Brdo*, str. 80; Preinfalk, *Auerspergi*, str. 452 (Janez Jožef [16. stoletje]), 453 (Janez Jurij [16. stoletje]), 511 (Viljem Sigmund [umrl 1604]), 515 (Volf Engelbert [umrl 1596]).

¹²¹ Slana, *Brdo*, str. 78–79.

¹²² Preinfalk, *Auerspergi*, str. 558 (rodovnik šumberške veje Auerspergov).

¹²³ MNGI, str. 35, št. 275; str. 255, št. 2909.

¹²⁴ Prim. Jakič, *Vsi slovenski gradovi*, str. 329.

¹²⁵ MNGI, str. 260, št. 2969–2971. Po podatkih v genealoškem orisu grofov Neuhaus iz leta 1833 – v ARS, SI AS 1073, I-105r – so bili Vid Otmar, Janez Vinter in Viljem (Bartolomej)? bratje, sinovi Volkfanga Neuhausa.

¹²⁶ MNGI, str. 35, št. 280.

¹²⁷ Prim. Witting, Beiträge 5–6, str. 189–190; Sapač, Gutenberg, str. 386; Preinfalk, *Plemiške rodbine*, str. 151.

¹²⁸ MNGI, str. 263, št. 2991.

¹²⁹ Prim. Žabota, Gruden, str. 287.

¹³⁰ Po podatkih, ki jih je o Lanthierijih zbrala Helena Seražin – zanje se ji kar najlepše zahvaljujem –, je bil Gašper (II.) sin Lovrenca I. Karla in starejši brat Ivana Gašperja Lanthierija. Ob tem ostaja odprto vprašanje, ali pri Gašperju in Ivanu Gašperju ne gre morda za isto osebo. Prim. Preinfalk, *Plemiške rodbine*, str. 298–299.

¹³¹ MNGI, str. 38, št. 301, 305; str. 268, št. 3060 (Pietschnig).

zadnjih dveh desetletjih 16. stoletja, se kratko zadržimo še pri izbrisih treh oseb iz srede sedemdesetih let 16. stoletja.¹³²

Dopisana notica na notranjem robu folija 91v obravnavane matrike sporoča, da do izbrisa ni prišlo po volji ali krivdi padovske nemške nacije, temveč zaradi nepremišljenosti in predrznosti tistih, katerih imena se zdaj slabo vidijo.¹³³ Osebe, rekonstruirane kot »Balthasar Radlitius Carnus«, »Casparus Silnickh doctor iuris« in »Alexius Stenus Carintus«, naj bi se imatrikulirale ob prihodu v Padovo, 15. oktobra 1575 zvečer, že dan zatem pa naj bi se po nasvetu neznanu koga iz matrike izbrisale. Nastali »madež« se je vodstvo nacije odločilo pustiti v (svarilno) pričevanje in zgled.¹³⁴ Temu pojasnilu, pomenljivo, sledi še zapis z opozorilom, da so imena izbrisanih prepisana v del matrike, namenjene pripadnikom višjega plemstva.¹³⁵ Odgovor na vprašanja, ali je bila trojica na ta način rehabilitirana in kakšno je bilo dejansko ozadje izbrisov, bodo morda prinesle nadaljnje raziskave. Veliko lažji se zdi za zdaj odgovor na vprašanje o identiteti vsaj dveh od treh izbrisanih mož. V Kranjcu Baltazarju Radlitiusu lahko s precejšnjo gotovostjo prepoznamo Baltazarja Radliča (1533–1579), v doktorju prava Gašperju Silnickhu pa Gašperja Žitnika (1535–1585).¹³⁶ O identiteti Alexiusa Stenusa lahko za zdaj predvsem ugibamo.¹³⁷ Vsekakor sta imela sredi sedemdesetih let 16. stoletja okoli štirideset let stara Radlič in Žitnik za seboj lepo kariero, zato je njuni imatrikulaciji razumeti v častnem smislu – tako kot, denimo, imatrikulacijo Herbarda Auersperga leta 1570.¹³⁸ V času neljubega dogodka je bil Radlič dekan ljubljanskega stolnega kapitlja,¹³⁹ Žitnik, sicer ujec bodočega ljubljanskega škofa Tomaža Hrena, pa profesor na Dunaju z magisterijem iz svobodnih umetnosti in od 1569 tudi doktoratom iz obojega prava.¹⁴⁰ Radlič je bil celo imenovan za ljubljanskega škofa, a je umrl na dan, ko je papež potrdil njegovo imenovanje, 19. julija 1579.¹⁴¹ Enajst let prej

¹³² Prav tam, str. 231, op. 120 k št. 2629.

¹³³ Prav tam: »*una nota nel margine interno del foglio* [91v]: Non inclytae nationis voluntate culpave haec macula extat sed temeritate et impudentia eorum quorum nomina hic obscure videntur.«

¹³⁴ Prav tam: »[...] qui vesperi advenientes se inscripserunt, addita quemadmodum apparet solutionis nota; postero autem die, nescimus cuius genii suasu, se expunserunt matriculamque ita pollutam nobis restituere, volentes potius hoc depositi pudoris sui testimonium apud universos relinquere quam erga nationem inclytam studiosae voluntatis exemplum. Consiliarius et Procuratores.«

¹³⁵ Prav tam, str. 232 (op. 120): »Transtulerunt hi nomina sua ad matriculam baronum [...]«. Prepise v tem delu najdemo na str. 27, št. 207; str. 28, št. 217; str. 29, št. 224. Letnica pri št. 217, tj. (15)73, je napačna. Gl. še prav tam, str. 231, op. 120.

¹³⁶ Podatka o Radličevem ali Žitnikovem vpisu v Padovi njuni (novejši) biografski orisi ne navajajo. O Radliču prim. Miklavčič, Radlič, in Dolinar, *Ljubljanski škofje*, str. 89–96, o Žitniku pa Valenčič, Žitnik, in Cindrič, *Ljubljanski izobraženci*, str. 149–151.

¹³⁷ Ni videti prav verjetno, a tudi ne nemogoče, da bi se za domnevno različico *Stenus* skrival priimek Strauss in bi šlo za Aleša Straussa, ki je bil leta 1581 izvoljen za rektorja dunajske univerze. Strauss se tedaj sicer označuje kot Kranjec, Ljubljančan, medtem ko ga v padovski matriki spremlja oznaka »Carintus«, Korošec. O Straussu prim. Cindrič, *Ljubljanski izobraženci*, str. 154–156.

¹³⁸ MNGI, str. 22, št. 162.

¹³⁹ Prim. Dolinar, *Ljubljanski škofje*, str. 93 (reprodukcija o nadvojvodovem imenovanju z dne 7. aprila 1572).

¹⁴⁰ Prim. Cindrič, *Ljubljanski izobraženci*, str. 150–151.

¹⁴¹ Dolinar, *Ljubljanski škofje*, str. 94–96.

oziroma sedem let pred vpisom v padovsko matriko se Radličevo ime pojavi že v matriki dunajske univerze, v isti skupini na novo vpisanih dunajskih študentov pa je bil tudi Mengšan Luka Žitnik, verjetno sorodnik Gašperja Žitnika.¹⁴² Pomenljivo je, da se je istega dne, 21. aprila 1568, avstrijski naciji na Dunaju pridružil Pavel Marchesini (Marchesinus) iz Padove, »kaplan presvetlih avstrijskih knezov«,¹⁴³ ki ga pozneje srečamo kot profesorja teologije na padovski univerzi.¹⁴⁴

Člani padovske nemške nacije juristov od osemdesetih let do konca 16. stoletja

Na trdnjša tla, kar zadeva vezi med imatrikuliranimi v Padovi, nas znova postavijo vpisi iz osemdesetih let 16. stoletja. Če za čas med letoma 1581 in 1583 opazimo samo dva za nas zanimiva vpisa – vpis Ptujčana Jakoba Leuzendorferja z dne 5. novembra 1582 in vpis Sigmunda Rauberja s Kravjeka z dne 26. maja 1583¹⁴⁵ –, naletimo na več imatrikuliranih oseb pri datumu 1. junij 1584. ¹⁴⁶ Gre za skupino mladeničev, ki jo je v vlogi učitelja povezoval jezikoslovec in historiograf Hieronim Megiser iz Stuttgarta, poznejši rektor deželnošolske šole v Celovcu.¹⁴⁷ Megiser sam se je kot študent prava v Padovi sicer imatrikuliral že dobro leto in pol pred svojimi gojenci, 12. novembra 1582. Vendar pa je tu ostal le krajši čas, saj pripis v matriki pravi, da se je vrnil 1. junija 1584, torej na dan vpisa svojih gojencev, in ob vnovični imatrikulaciji plačal (še) pol krone. ¹⁴⁸ Megiserju, ki je v začetku osemdesetih let 16. stoletja postal vzgojitelj mlajših otrok Janeza Khisla,¹⁴⁹ je moralo biti še pred vrnitvijo v Padovo zaupano mentorstvo šestim mladim plemičem: bratoma Frideriku in Juriju Hartmanu Stubenbergu, bratoma Janezu Jakobu in Karlu Khislu ter Volkardu Egkhu-Hungerspachu in Gašperju Gleispachu – če sledimo vrstnemu redu iz padovske matrike. ¹⁵⁰ Imena teh plemičev navaja tudi v Padovi tedaj že več kot desetletje ustvarjajoči flamski skladatelj Filippo de Duc (ok. 1550–po 1586),¹⁵¹ in sicer v posvetilnem pismu k svoji *Prvi knjigi pet- in šestglasnih madrigalov* (Primo libro di madrigali a cinque

¹⁴² Kot »študenta« avstrijske nacije sta se »Balthasar Radlitz Weixlburgensis« (iz Višnje Gore) in »Lucas Sitnik Monspurgensis« (iz Mengša) imatrikulirala 21. aprila 1568, ko je bil za rektorja dunajske univerze izvoljen tamkajšnji profesor juridične fakultete Georg Eigmeier (Aigmair). MUW 3, str. 148.

¹⁴³ Prav tam, str. 149.

¹⁴⁴ AG 1576–1590, str. 1402, št. 2194 (27. julij 1588).

¹⁴⁵ MNGI, str. 284, št. 3253; str. 289, št. 3307 (»Wigmund Rauber zu Reinegg«). Več o Leuzendorferju, ki je 16. maja 1583 evidentiran kot jurist v Bologni, Matschinegg, *Österreichischer*, str. 462, št. 1538.

¹⁴⁶ MNGI, str. 45, št. 355–360.

¹⁴⁷ Prim. Logar, Megiser; Boockmann, Megiser, Hieronymus.

¹⁴⁸ MNGI, str. 285, št. 3258. O višini vpisnin za višje plemstvo (dve kroni), nižje plemstvo (ena krona) in druge (pol krone) prim. Matschinegg, *Österreichischer*, str. 36.

¹⁴⁹ Prim. Bagarič, Glasba, str. 434.

¹⁵⁰ MNGI, str. 45, št. 355–360. Prim. reprodukcijo izvornih imatrikulacijskih zapisov v Comparin, Music, str. 90 (slika 4).

¹⁵¹ Prim. Bagarič, Glasba, str. 432.

e sei voci) z dne 15. januarja 1586.¹⁵² De Duc knjigo pravzaprav posveča Janezu Jakobu in Karlu Khislu, ki ju hvali kot »podpornika vrlin, predvsem pa glasbe«, po čemer so se odlikovali tudi njun oče Janez ter (starejša) brata Jurij in Vid.¹⁵³ O zaslugah Janeza Jakoba in Karla za glasbo se je skladatelj prepričal ob muziciranju z njima in njuno »častivredno družčino, to je blagorodnima gospodoma bratoma Friderikom in Jurijem Hartmanom, baronoma Stubenberg, pa gospodom Volkardom baronom Egkhom in Hungerspachom ter gospodom Gašperjem pl. Gleispachom«. Mladeničem in njihovem učitelju gospodu Hieronimu Megiserju želi v posvetilu vse dobro, za kar moli k Bogu, ter jim izraža globoko spoštovanje.¹⁵⁴ Pritrdilni odgovor na vprašanje, ali je bil Megiser v Padovi dejansko mentor vsem šestim (in ne štirim ali petim) plemičem,¹⁵⁵ prinašajo navedbe v matrikah nemške nacije v Sieni in Bologni iz leta 1585.¹⁵⁶ Niti v sienski niti v bolonjski matriki sicer ne najdemo vpisa Friderika Stubenberga, kar pa si lahko razlagamo s tem, da je v času študijskega potovanja svojih tovarišev in mentorja po Italiji ostajal v Padovi oziroma se je zadrževal kje drugje. Vsekakor se je peterica pod Megiserjevim vodstvom kakšno leto po prihodu v Padovo odpravila na pot proti jugu, verjetno najprej v Rim in nato, med vračanjem na sever, v Sieno, kjer se je skupaj s svojim učiteljem imatrikulirala 14. septembra 1585.¹⁵⁷ Dober mesec dni zatem, 20. oktobra 1585, je sledila imatrikulacija Megiserja in njegovih petih gojencev v Bologni. V bolonjski matriki sta mesto med grofi in baroni dobila Jurij Hartman Stubenberg in Volkard Egkh-Hungerspach,¹⁵⁸ med drugimi člani bolonjske nemške nacije pa Janez Jakob in Karel Khisl, Gašper Gleispach ter Hieronim Megiser.¹⁵⁹ Že navedenim (starejšim) sorodstvenim povezavam med Khisli, Egkhi (-Hungerspachi) in Stubenbergi so se proti koncu 16. stoletja – potem ko so bili plemiči že doma – pridruževale nove. Jurij Hartman Stubenberg se je maja 1595 poročil, na primer, z Dorotejo Tannhausen, sestro Katarine Tannhausen, ki je postala žena Volkarda Egkha-Hungerspacha s Smlednika, nečaka že omenjenega Adama Egkha-Hungerspacha.¹⁶⁰

¹⁵² Besedilo posvetila v slovenskem prevodu in transkripciji italijanskega izvirnika vsebuje Kokole, »Sequamini«, str. 68 (prevod), 84 (transkripcija). Kokoletova ob tem opozarja na možnost t. i. beneškega štetja in datiranja besedila s 15. januarjem 1587. Prav tam, str. 68, op. 2. Prim. objavo prepisa izvirnega posvetila tudi v Comparin, Music, str. 84, op. 3.

¹⁵³ Comparin, Music, str. 68, op. 2: »[...] fautori delle virtù, & specialmente della Musica: si come ancora è l'illustre Signor suo Padre, benemerito Cavaliere, & Consigliere di S.M. Ces. & Presidente della Camera Aulica del Serenissimo Arciduca Carlo, & li fratelli delle SS. VV. cioè, l'illustre Signor Giorgio et [S]ignor Guido.«

¹⁵⁴ Prim. Kokole, »Sequamini«, str. 68.

¹⁵⁵ O tem, da je bil Megiser v Padovi (zgolj) učitelj Janeza Jakoba in Janeza Khisla ter bratov Stubenberg, Elze, *Die Universität*, str. 13, op. 4; Logar, Megiser. Vprašanje o Megiserjevem mentorstvu Gleispachu izpostavlja Kokole, »Sequamini«, str. 83.

¹⁵⁶ Prim. Kokole, »Sequamini«, str. 82.

¹⁵⁷ MDNS, str. 80, št. 1121–1123; str. 81, št. 1124, 1125; str. 83, št. 1199.

¹⁵⁸ *La Matricola*, str. 96, št. 185, 186.

¹⁵⁹ Prav tam, str. 135, št. 1117–1119; str. 136, št. 1136 (»Hieronymus Megiserus junior Stucardiensis«; oznaka »junior«, »mlajši«, se nanaša na dejstvo, da je bilo tudi Megiserjevemu očetu ime Hieronim).

¹⁶⁰ Prim. ZAL, LJU 340, Egkh, listič 275, 286; Kokole, »Sequamini«, str. 81, 82; Slana, *Brdo*, str. 79.

Iz štajerske oziroma koroške plemiške družine Tannhausen je izhajala tudi Marija Tannhausen, s katero se je januarja 1598 oženil Janez Jakob Khisl.¹⁶² Sedem let prej se je s štajerskim plemičem Janezom Gleispachom omožila vdova Adama Egkha-Hungerspacha, prav tako že omenjena Ana Marija, roj. Khisl.¹⁶² Njen mlajši brat Janez Jakob je hkrati edini od šesterice Megiserjevih učencev, katerega navzočnost v Padovi je neposredno izpričana še v drugi polovici osemdesetih let 16. stoletja.

Iz več v leto 1587 oziroma 1588 datiranih zapisov v matriki namreč izvemo, da je bil Janez Jakob Khisl v nemški naciji juristov tisti čas *consiliarius*, svétnik.¹⁶³ Šlo je za voljeno funkcijo, ki je njenim nosilcem nalagala nadzor nad delovanjem nacije,¹⁶⁴ pri čemer so ožji vodstveni gremij sestavljali tudi prokuratorji, ki so bedeli nad imatrikulacijami in premoženjem nacije.¹⁶⁵ V obravnavani dobi so vsako leto na novo volili dva prokuratorja; leta 1569 je to službo, kot že rečeno, opravljal Samuel Budina.¹⁶⁶ Ravno pod Janezom Jakobom Khislom na položaju svétnika pa je prvič prišlo do volitev knjižničarja, kar je v začetku leta 1588 postal nihče drug kot Hieronim Megiser.¹⁶⁷ Vodstvo nemške nacije juristov je pri tem očitno sledilo vzoru sestrške nacije artistov, ki je knjižnico za svoje člane in mesto knjižničarja ustanovila dve leti prej (1586).¹⁶⁸ Na začetek delovanja lastne knjižnice so morali juristi sicer še počakati; v obravnavani matriki po letu 1589 imen knjižničarjev ni zaslediti. Pravzaprav niti Megiser ni ostal dolgo knjižničar, saj se je najbrž že spomladi 1588, ko je Janeza Jakoba Khisla zamenjal Johann Reinhard Hanau-Lichtenberg,¹⁶⁹ spet odpravil na potovanje po Italiji.¹⁷⁰ Povsem mogoče je, da sta Megiser in Janez Jakob vsaj nekaj časa potovala skupaj. Kakorkoli, mentorja in njegovega desetletje mlajšega gojenca,¹⁷¹ ki se je pozneje pokatoličnil, povezuje še ena letnica, tj. 1591. Tega leta je v Benetkah izšla zbirka štiri- in petglasnih madrigalov in motetov zdaj šestindvajsetletnega Janeza Jakoba. Dne 2. maja 1591 je Megiser izvod danes izgubljene zbirke iz Gradca – tu sta se imela nekdanja učitelj in učenec priložnost

¹⁶¹ Žabota, Rodbina, str. 21. O Tannhausnih, ki so v osemdesetih letih 16. stoletja študirali v Padovi, prim. Matschinegg, *Österreich*, str. 285, št. 643–646.

¹⁶² Žabota, Rodbina, str. 16; Slana, *Brdo*, str. 80. Prim. Naschenweng, *Der landständische Adel*, str. 688.

¹⁶³ Kot »namestnika kanclerja svéta nemške nacije [juristov]« Janeza Jakoba opredeljuje Comparin, *Music*, str. 87. Namestnik rektorja je bil sicer Aleksander (Alessandro) de Potzo. MNGI, str. 51–52, 329, 337. Reprodukcijski dve izvornih zapisov v matriki (fol. 24v, 123r) sta objavljeni prav tam, str. 88 (slika 2), 89 (slika 3). Prim. še MNGI, str. 51–52, 331, 337–338.

¹⁶⁴ V zvezi z Janezom Jakobom Khislom gl. tudi notico v MNGI, str. 3.

¹⁶⁵ Matschinegg, *Österreich*, str. 27. Prim. MNGI, str. 2 (Statuta nationis, člen 1).

¹⁶⁶ MNGI, str. 20.

¹⁶⁷ Prav tam, str. 337–338: »eodem vicerecore, nationis vero Germanicae consiliario domino Iohanne Iacobo Khisl [...], primo bibliothecario nationis Hieronymo Megisero«. Prim. prav tam, str. 52; Comparin, *Music*, str. 87, 89 (slika 3).

¹⁶⁸ Prim. Matschinegg, *Österreich*, str. 29.

¹⁶⁹ MNGI, str. 53 (fol. 25v). Kot knjižničar je naveden Tilemann Götz (Goet). Prim. prav tam, str. 545 (Götz).

¹⁷⁰ V letih 1588–1589 naj bi prepotoval »vso Italijo ter spremljal nekega bavarskega plemiča na Malto« – Logar, Megiser.

¹⁷¹ Megiser je bil rojen leta 1554 ali 1555, Janez Jakob pa leta 1565. O rojstni letnici Janeza Jakoba Žabota, Rodbina, str. 21.

sreč(ev)ati – poslal v Tübingen, da bi glasbo pač lahko izvajali tudi tam.¹⁷² Preden nadaljujemo z odgovorom na vprašanje, katere osebe s slovenskega ozemlja so se imatrikulirale v času Khislovega angažmaja v vrhu »nemških« juristov, omenimo še mladeniča, ki sta morda sodila v širši krog Megiserjeve skupine. To sta Jurij Sigismund Stubenberg, ki se je v padovsko matriko vpisal 9. junija 1584³, in Jožef Lamberg z Ortneka, ki se je 28. oktobra 1585 imatrikuliral v Bologni.¹⁷⁴

Pod Janezom Jakobom Khislom kot svétnikom nacije so se študentom prava pridružili štirje pripadniki »našega« plemstva: 10. septembra 1587 brata Teodorik in Krištof Lamberg z Boštanja ob Savi, dva tedna pozneje Viljem Egkh-Hungerspach, zadnji dan oktobra 1587 pa Maksimilijan Herič s Turna in Pakenštajna.¹⁷⁵ Nekaj mesecev prej, ko je bilo svétništvo še v drugih rokah, sta svoje članstvo v naciji potrdila tudi plemiča Janez Ludvik Sauer s Kozjaka in Trebnjega ter Janez Jurij Ainkhürn s Šenkovega turna in Hošperka.¹⁷⁶ Če imamo glede bratov Lamberg le podatek o Krištofovi zgodnji smrti, ki jo pripis v matriki postavlja v leto 1590, pa za Viljema Egkha-Hungerspacha in Maksimilijana Heriča vemo, da sta se na študijskem potovanju ustavila tudi v Bologni.¹⁷⁷ V kontekstu pričujoče razprave je zanimiv zlasti Herič, saj se je v Padovi in nato v Bologni imatrikuliral (približno) takrat kot nekaj drugih štajerskih plemičev. Na ista dneva, tj. 31. oktobra 1587 v Padovi in 22. maja 1589 v Bologni, sta se na padovsko oziroma bolonjsko univerzo poleg Heriča vpisala Sigismund Friderik Trautmannsdorf in Bernard Welzer,¹⁷⁸ ob tem pa sta 22. maja 1589 v Bologni evidentirana tudi vpisa bratov Hanibala in Janeza Friderika Herbersteina.¹⁷⁹ Kar zadeva njuni imatrikulaciji v Padovi, sta dokumentirani 30. oktobra 1587 (za Hanibala) in 17. decembra 1588 (za Janeza Friderika).¹⁸⁰ Hanibal in Janez Friderik sta sicer pripadala veji Herbersteinov s sedežem v Pusterwaldu na Zgornjem Štajerskem, katere utemeljitelj je bil njun oče Leopold, ki je sredi 16. stoletja sam postal jurist padovske nemške nacije.¹⁸¹ Navedenim plemičem je bilo skupno izpovedovanje augsburške veroizpovedi;¹⁸² zaradi nje je domačo deželo zapustil Maksimilijan Herič, gospodar graščine Pakenštajn in dvorca Ravne pri Šoštanju.¹⁸³ Iz Kranjske izvirajoča družina Herič¹⁸⁴ je od

¹⁷² Kokole, »Sequamini«, str. 75, 83. Prim. Boockmann, Megiser, Hyeronimus; Žabota, Rodbina, str. 2; Comparin, Music, str. 87.

¹⁷³ MNGI, str. 45, št. 361; Matschinegg, *Österreicher*, str. 581, št. 2164.

¹⁷⁴ *La Matricola*, str. 96, št. 187. Prim. Witting, Beiträge 5–6, str. 200 (Joseph III.).

¹⁷⁵ MNGI, str. 51, št. 411–413; str. 333, št. 3827.

¹⁷⁶ Prav tam, str. 326, št. 3740; str. 329, št. 3777.

¹⁷⁷ Vpis Viljema Egkha-Hungerspacha v bolonjsko matriko je datiran z 11. majem 1591, vpis Maksimilijana Heriča pa z 22. majem 1589 – *La Matricola*, str. 99, št. 258; str. 148, št. 1510.

¹⁷⁸ MNGI, str. 333, št. 3825–3827. Glede sorodstvenih povezav prim. Naschenweng, *Der landständische Adel*, str. 835–836.

¹⁷⁹ *La Matricola*, str. 98, št. 236, 237.

¹⁸⁰ MNGI, str. 51, št. 415; str. 55, št. 444. Prim. Matschinegg, *Österreicher*, str. 414, št. 1310; str. 415, št. 1315.

¹⁸¹ MNGI, str. 6, št. 24. Prim. Grahornik, *Genealogija*, str. 281.

¹⁸² Grahornik, *Genealogija*, str. 283–284.

¹⁸³ Prim. Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 203, 205.

¹⁸⁴ Prim. Kos, Freske, str. 155, 163–164.

leta 1598 posedovala tudi velenjsko gospostvo, a ga je že leta 1603 z zamenjavo prepustila omenjenemu Janezu Ludviku Sauerju.¹⁸⁵ Ta se je v Padovi imatrikuliral 20. aprila 1587,¹⁸⁶ torej le dobrega pol leta pred Maksimilijanom Heričem in njegovimi študijskimi tovariši. Janez Ludvik Sauer, čigar sorodnik je bil, med drugim, Franc Jožef Egkh-Hungerspach,¹⁸⁷ je v prvih dveh desetletjih 17. stoletja združil še gospostva Valdek, Švarcenek in Šoštanj.¹⁸⁸ Na današnjem slovenskem Štajerskem je imel v tistem obdobju posest tudi leta 1631 umrli Sigismund Friderik Trautmannsdorf.¹⁸⁹ Zaradi sorodstva s tistimi Wagni pl. Wagenspergi (Wagensberg)⁹⁰, ki jim je v drugi polovici 16. stoletja pripadalo gospostvo Velenje (do 1598) in več drugih spodnještajerskih posestev,¹⁹¹ kaže na tem mestu izpostaviti vpis člana kranjske veje te družine, namreč Adama Wagna. Adam je v Padovo odšel z Bogenšperka pri Litiji – graščine, ki dolguje ime Adamovim prednikom¹⁹² – in svoj prihod v univerzitetno mesto »ovekovečil« z imatrikulacijo 14. junija 1589.⁹³ Pozneje sta v Padovo prišla študirat Adamova štajerska bratranca Janez Sigismund in Felicijan, ki ju leta 1590 srečamo kot študenta v Jeni.¹⁹⁴ Slabo leto za njima se je na tamkajšnja protestantsko univerzo vpisal tudi Adam, ki se je leta 1592, sodeč po vpisih v njegovo spominsko knjigo, mudil tudi v Leipzigu in Pragi.¹⁹⁵ Kot lahko sklepamo izotic, nastalih 31. januarja 1591 še v dvorcu Prebold, se je Adam na poti na Nemško ustavil pri svojih štajerskih sorodnikih. V znak prijateljstva in spomin so v njegovo spominsko knjigo takrat prispevali svoje zapise Jurij Andrej Wagen, Erazem Wagen in Andrej Galler (Gällerus).⁹⁶ Med temi tremi je v Padovi kot jurist nemške nacije jeseni 1594 izpričan Jurij Andrej Wagen.¹⁹⁷

¹⁸⁵ Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 211.

¹⁸⁶ MNGI, str. 326, št. 3740.

¹⁸⁷ Franc Jožef je bil oče druge žene Erazma Sauerja, strica Janeza Ludvika. Witting, *Beiträge* 5–6, str. 258.

¹⁸⁸ Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 175, 204, 209.

¹⁸⁹ Prim. Horvat, *Gospostvo*, str. 5; Matschinegg, *Österreicher*, str. 306, št. 749.

¹⁹⁰ Matschinegg, *Österreicher*, str. 599–600, št. 2261–2268. O Wagnih kot o protestantizmu izrazito naklonjenih velenjskih graščakih prim. Ravnikar, *Borba*.

¹⁹¹ Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 186 (Prebold), 201 (Vrbovec), 205 (Ravne pri Šoštanju), 210 (Velenje), 231 (Rifnik).

¹⁹² Prim. Otorepec, *Iz zgodovine*, str. 3.

¹⁹³ MNGI, str. 351, št. 4043.

¹⁹⁴ Prav tam, str. 399, št. 4628, 4629 (1. november 1593); Matschinegg, *Österreicher*, str. 599, št. 2264, 2266.

¹⁹⁵ Adamovo spominsko knjigo hrani ARS v SI AS 1073, 31r (posvetilni zapis iz Leipziga 7. junija 1592 npr. na str. 45 (64), iz Prage 16. junija 1592 na str. 47 (66)). Prevodi izrekov oziroma posvetil ter prikaz okoliščin nastanka knjige v Jakša, *Spominska knjiga*. Prim. Otorepec, *Iz zgodovine*, str. 12.

¹⁹⁶ SI AS 1073, 31r, fol. 25r–v, 26. Glede sorodstvene vezi Gallerjev z Wagni prim. Naschenweng, *Der landständische Adel*, str. 659.

¹⁹⁷ MNGI, str. 409, št. 4758.

Slika 4: Posvetilo Samuela Hasiberja Adamu Wagnu z Bogenšperka, tedaj študirajočemu v Jeni, 1591 (ARS, SI AS 1073, 31r, fol. 53 [p. 72]).

Le nekaj dni pred Jurijem Andrejem Wagnom, 29. septembra 1594, so z vpisi izkazali pripadnost nemški naciji trije plemiči iz dveh družin s posestjo na širšem območju Celja. Gre za družino Schrattenbach z Ojstrice in Stopnika in družino Trebniških, imenovano po dvorcu Trebnik v Slovenskih Konjicah.¹⁹⁸ Plemiški predikat »de Osterbiz et Heggenberg« sta nosila Jurij in Maksimilijan Schrattenbach, iz družine Trebniških pa je prihajal Erazem »a Triebeneck«. ¹⁹⁹ Kot učitelj obeh Schrattenbachov se je 29. septembra 1594 imatrikuliral tudi Bartolomej Wigandus iz nemške dežele Hessen. ²⁰⁰ Čeprav navedek v matriki Wigandusovo učiteljsko vlogo omejuje na dva pred njim vpisana plemiča, ²⁰¹ oba Schrattenbacha, bi med Wigandusove učence prav lahko sodil istega dne vpisani Erazem Trebniški, ²⁰² verjetno pa tudi že imenovani Jurij Andrej Wagen, čigar vpis ima datum 2. oktober 1594.²⁰³ Poleg Janeza Sigismunda Schrattenbacha, imatrikuliranega 1. julija 1593, ki ga je z Jurijem in Maksimilijanom najverjetneje vezalo ožje sorodstvo,²⁰⁵ si med štajerskimi plemiči, ki so se leta 1593 včlanili v nacijo, zasluži omembo vsaj še Volf Friderik Tattenbach z Olimja in Kunšperka. Ta se je padovskim juristom pridružil 26. novembra 1593, spomladi leta 1597 pa ga srečamo med novo vpisanimi študenti nemške nacije v Bologni in Sieni.²⁰⁶ Podedovani del posesti na spodnjem Štajerskem je moral Volf Friderik pozneje sicer prodati, pač pa je svojo spodnještajersko posest obdržal in še povečal njegov brat Janez Krištof, ki je v Padovo prišel študirat jeseni 1591.²⁰⁷ Ob koncu stoletja sta v padovski matriki dokumentirana še en Tattenbach z Olimja in Kunšperka, namreč Gotard, in še en član družine Schrattenbach, Jurij.²⁰⁸ Skupaj z Gotardom se je 24. aprila 1598 v Padovi imatrikuliral tudi Ferdinand Welzer »Spiegelfeldski in Rogaški«, sin Erenrajha Welzerja, ki se kot (zakupni) lastnik gospostva Rogatec omenja med letoma 1593 in 1607.²⁰⁹

Kar zadeva družine s posestjo tako na Štajerskem kot na Kranjskem, so v zadnjih letih 16. stoletja v Padovi izpričani trije pripadniki družine Moscon: Jurij in Janez Franc, vpisana 24. avgusta 1596, ter Janez Jakob, vpisan 22. julija 1598.⁰ Rodbini Moscon, ki je v začetku osemdesetih let 16. stoletja zagospodarila na

¹⁹⁸ Prim. Jakič, *Vsi slovenski gradovi*, str. 227–228, 316, 344.

¹⁹⁹ MNGI, str. 409, št. 4754, 4755, 4757.

²⁰⁰ Prav tam, str. 409, št. 4756.

²⁰¹ Prav tam: »praeceptor duorum proxime praecedentium«.

²⁰² Erazem je v Padovi izpričan še leta 1598, in sicer v vlogi svétnika (consiliarius) nemške nacije juristov. Prim. Matschinegg, *Österreich*, str. 312, št. 777.

²⁰³ MNGI, str. 409, št. 4757, 4758. Podatek, da je bil Wigandus preceptor Erazma Trebniškega in Jurija Andreja Wagna, navaja Matschinegg, *Österreich*, str. 312, št. 777.

²⁰⁴ MNGI, str. 407, št. 4725.

²⁰⁵ Prim. Naschenweng, *Der landständische Adel*, str. 1326–1327. Glede posesti Schrattenbachov na spodnjem Štajerskem v 16. stoletju prim. Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 182, 189.

²⁰⁶ Prim. Matschinegg, *Österreich*, str. 274, št. 589.

²⁰⁷ Zadravec, *Plemiška družina*, str. 55–57; MNGI, str. 382, št. 4419. Janez (Ivan) Krištof se je dve leti pred bratom mudil tudi v Sieni. Prim. Matschinegg, *Österreich*, str. 273, št. 587.

²⁰⁸ Prim. Matschinegg, *Österreich*, str. 273, št. 586; str. 550, št. 2002.

²⁰⁹ MNGI, str. 442, št. 5169; Matschinegg, *Österreich*, str. 610, št. 2325. Prim. Grahornik, *Genealogija*, str. 189, op. 969.

²¹⁰ MNGI, str. 428, št. 4987, 4988; str. 446, št. 5212.

gradovih Laško in Šrajbarski turn,²¹¹ je pripadal tudi Janez Krstnik Moscon, čigar vpis sicer sega še v leto 1592.²¹² Pomenljivo je, da sta se prišla Jurij in Janez Franc imatrikulirat v družbi Polidorja Montagnana,²¹³ nečaka razvpitega protiprotestanta Polidorja Montagnana, ki je tedaj že dlje časa župnikoval v Leskovcu pri Krškem in Laškem, povrhu tega pa zasedal mesto prošta v Novem mestu.²¹⁴ Dobremu poznanstvu med družinama Moscon in Montagnana je med drugim botrovalo dejstvo, da sta stali graščini Šrajbarski turn in Laško v neposredni bližini sedežev Montagnanovih župnij, prvi na Kranjskem in drugi na Štajerskem. Srečanja med ambicioznimi graščaki in, kot je videti, še ambicioznejšim župnikom dveh uglednih župnij so bila praktično neizogibna. Ob tem nas še zlasti zanima, ali je v šestdesetih letih 16. stoletja rojeni Polidor Montagnana ml. spremljal Jurija in Janeza Franca v Padovo kot učitelj oziroma mentor ter nato postal mentor tudi Janezu Jakobu Mosconu. Da je bilo tako, posredno potrjujejo podatki iz matrike univerze v Gradcu, kjer je Montagnana poleti 1594 dosegel bakalavreat iz svobodnih umetnosti in fi lozofi je;²¹⁵ Jurij, Janez Franc in Janez Jakob pa so tja odšli študirat leta 1595 oziroma 1596. Medtem ko sta se Jurij in Janez Franc graškim slušateljem sintakse oziroma gramatike pridružila 31. avgusta 1595,²¹⁶ se je Janez Jakob kot študent »drugega gramatikalnega razreda« vpisal na tamkajšnjo univerzo 14. februarja 1596.²¹⁷ Svojo študijsko pot so vsi trije nadaljevali v Padovi. Enako je spomladi 1593 po pridobitvi bakalavreata iz svobodnih umetnosti in fi lozofi je v Gradcu storil Janez, sin Montagnana st. in bratranec Montagnana ml.⁸ Med novo sprejetimi člani padovske nemške nacije juristov se »Ioannes a Montagnan« pojavlja pod datumom 27. junij 1593, tik pred njim pa je kot novi član pod istim datumom naveden Blaž Marcina iz Gorice.²¹⁹ Omeniti kaže, da se je Blažev (bližnji) sorodnik Matija Marcina na položaju župnijskega vikarja v Kranju v sedemdesetih in osemdesetih letih 16. stoletja²²⁰ pokazal za ostrega nasprotnika protestantizma, kakršen je bil posebno v svojih poznejših letih tudi Janezov oče Polidor.²¹ V precej manj številno skupino katoliško naravnanih plemičev s slovenskega ozemlja, ki so si v obravnavani dobi

²¹¹ Mosconi (Moškoni) so postali zastavni imetniki gospostva Laško in lastniki gospostva Šrajbarski turn z izvršitvijo oporoke Janeza Krstnika Valvasorja. Prim. Pirchegger, *Die Unterteiermark*, str. 246; Golec, *Valvasorji*, str. 31, 33.

²¹² MNGI, str. 387, št. 4474.

²¹³ Prav tam, str. 428, št. 4989.

²¹⁴ Dolinar, *Prošči*, str. 38–42; Baraga, Polidor, str. 95–97; 102–103 (o nečaku Polidorju Montagnanu ml.).

²¹⁵ MUG 1, str. 99, št. 151. Prav tam, str. 11, leto 1592, št. 6 najdemo Montagnana med novo vpisanimi študenti retorike.

²¹⁶ Prav tam, str. 15, št. 24; str. 16, št. 51.

²¹⁷ Prav tam, str. 17, št. 48.

²¹⁸ Prav tam, str. 99, št. 140. Kratek zbir podatkov o Janezu Montagnanu v Baraga, Polidor, str. 103.

²¹⁹ MNGI, str. 396, št. 4587, 4588.

²²⁰ Žontar, *Zgodovina*, str. 185–190. Pozneje na Blaža Marcina naletimo v službi ljubljanskega škofa Tomaža Hrena. Prim. Žnidaršič Golec, *Kapiteljski arhiv*, str. 103.

²²¹ Baraga, Polidor, str. 92–99.

širili znanje v Padovi, lahko štejemo omenjene Moscone s Šrajbarskega turna.²²² Vprašanje o plemiški družini Montagnana puščamo pri tem ob strani.²²³

Med artisti padovske nemške nacije v letih od 1550 do 1600

Veliko manj imen študirajočih iz slovenskih dežel prinaša matrika artistov, ki se, kot je bilo že poudarjeno, začneja z letom 1553 in ki poleg študentov fi lozofi je zajema tudi študente medicine in teologije.²²⁴ Prvi, ki ga zasledimo v tej matriki, je Pankracij Kupljenik, posinovljenec župnika v Radovljici in prošta stolnega kapitlja v Ljubljani Ruperta Kupljenika. Pankracijev vpis je datiran s 23. julijem 1561,²²⁵ kar pomeni, da je Pankracij vsaj delno izpolnil poslednjo voljo svojega jeseni 1560 umrlega očeta, naj premoženje, ki mu ga zapušča, porabi za študij.²²⁶ V tej zvezi je zanimiv podatek, da se je v času, ko je Rupertovo življenje ugašalo – ali pa se je morda že izteklo –, v padovsko nemško nacijo juristov včlanil Moric (Mavricij) Dietrichstein,²²⁷ katerega družina je imela od leta 1515 v zastavni lasti radovljiško gospostvo.²²⁸ Najbrž ni odveč spomniti, da je Dietrichstein na poti z Bleda v Radovljico spremljal Primoža Trubarja, potem ko je ta na praznik sv. Janeza Krstnika, 24. junija 1560, pridigal pri zakoncih Auersperg na Bledu. Sprva protestantsko, ob pridružitvi padovskim artistom 22. junija 1563 pa katoliško usmerjen je bil po drugi strani Ljubljčan Jakob Strauss. Ta je leta 1558 na Dunaju magistriral iz svobodnih umetnosti in fi lozofi je ter na dunajski univerzi tudi predaval, nato pa je v Padovo prišel študirat medicino.²³⁰ Padovska univerza mu je doktorat iz medicine podelila v začetku leta 1565,²³¹ vendar pa se Strauss v Padovi ni mudil le kot študent. V to univerzitetno mesto je bodisi pripeljal bodisi tu pričakal nekaj mladeničev,²³² od katerih je bil najmanj z dvema zagotovo v stikih že na Dunaju. Gre za plemiča Jurija Andreja Herbersteina in Baltazarja Wagnerja, ki sta se na dunajsko univerzo vpisala 15. aprila 1560.²³³ Kot jurist padovske nemške nacije je 14. junija 1563 resda neposredno izpričan samo Baltazar Wagen, prihodnji goreči podpornik protestantizma v Šaleški

²²² Še najbolj naj bi se k protestantizmu nagibal Inocenc Moscon, od leta 1595 lastnik gradu Sevnica. Prim. Menoni, Poslikava, str. 101–102; Kočevar, Pritožba, str. 260.

²²³ Prim. Baraga, Polidor, str. 90, 101–103.

²²⁴ MNGA, str. 4: »Tabula nominum dominorum artistarum, medicorum et theologorum nationis Germanicae nobilissimae in Gymnasio Patavino [...]«.

²²⁵ Prav tam, str. 16, št. 129.

²²⁶ Žnidaršič Golec, *Kariere*, str. 108–109, 150–151.

²²⁷ MNGI, str. 7, št. 30. Dietrichsteinova imatrikulacija ni neposredno datirana, datum 1. avgust 1560 se nanaša na začetek novega mandata rektorja in svétnika nacije. Rupert Kupljenik je umrl 10. oktobra 1560. Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 116.

²²⁸ Prim. Sapač, Grad Waldenberg, str. 330.

²²⁹ Žabota, Reformacija, str. 442.

²³⁰ MNGA, str. 20, št. 168: »Magister Iacobus Strauss Labacensis Carnus Academiae Viennensis professor ordinarius«. O Jakobovi akademski karieri na Dunaju prim. Simoniti, Strauss; Cindrič, *Ljubljanski izobraženci*, str. 153; 394, št. 275.

²³¹ AG 1551–1565, str. 20, št. 168.

²³² Prim. Simoniti, Strauss.

²³³ MUW 3, str. 125, št. 20, 23.

dolini.²³⁴ Vezna člana med Straussom in tistimi njegovimi dunajskimi prijatelji, ki so mu ob doseganju magistrature izdali *Carmen gratulatorium*, predstavljata Urban Cuzner (Zusner) in Luka Šeškar (Scheskar).²³⁵ Urban je k voščilni pesmi za Straussa prispeval uvodno posvetilo;²³⁶ kljub temu ga, drugače kot Janeza Cuznerja – najbrž Urbanovega mlajšega brata – zaman iščemo med vpisanimi na dunajsko univerzo. Nasprotno najdemo med imatrikuliranimi v Padovi, natančneje med artisti nemške nacije, Urbana, Janeza pa ne. Urban se je v matriko artistov vpisal pred Straussom, tj. 21. maja 1562;²³⁷ in je pozneje, ko je Strauss končeval doktorski študij, opravljal naloge enega od dveh prokuratorjev nacije.²³⁸ Sodeč po pripisu k imatrikulaciji je Urban Cuzner svojo kariero sklenil kot zdravnik v Gradcu, njegovo življenjsko nit naj bi leta 1570 pretrgala kuga.²³⁹ Od Urbana verjetno starejši Luka Šeškar je na dunajski univerzi študiral že od konca leta 1549⁴⁰; se v petdesetih letih tu spoprijateljil s Straussom ter se leta 1559 odpravil v Padovo, kjer naletimo nanj med člani nemške nacije juristov.²⁴¹ Skupno Šeškarju in Straussu je bilo sicer službovanje v (širši) družini že omenjenega Žiga Herbersteina, ki je bil Straussov, najverjetneje pa tudi Šeškarjev podpornik.²⁴² Za Straussa poleg tega vemo, da je bil vzgojitelj in učitelj Žigovega pranečaka Felicijana Herbersteina,²⁴³ o katerem ob izidu svojega Felicijanu posvečenega spisa *Erotemata in libros Aristotelis de anima* (1560) pravi, da mu je bil »med vsemi mladeniči, ki so mu bili kdaj zaupani, daleč najdražji«.²⁴⁴ Felicijan je začel na Dunaju študirati sočasno z Janezom Cuznerjem, v prvem semestru leta 1557, po 1. avgustu 1558 pa se je pridružil študentom prava v Padovi.²⁴⁵ Kot Straussova učenca, ki svojemu učitelju ob njegovi promociji v doktorja medicine na padovski univerzi posvečata epigrama, se v zbirki voščilnih pesmi (1565) označujeta tudi Jurij Andrej Herberstein, Felicijanov obetavni brat, in Baltazar Wagen.²⁴⁶

Potem ko v naslednjem desetletju, tj. v sedemdesetih letih 16. stoletja, med artisti iz »naših krajev« srečamo le Ljubljancana Fulvija de Mareja (1577) – o njem ne vemo skoraj nič⁴⁷ –, pa se med vpisanimi v letih 1580–1600 pojavlja več oseb, ki

²³⁴ Prim. Ravnikar, *Borba*, str. 51–58.

²³⁵ Simoniti, Strauss.

²³⁶ Simoniti, *Neznan ljubljanski tisk*, str. 15.

²³⁷ MNGA, str. 17, št. 138.

²³⁸ Prav tam, str. 21–22. Urban je bil za prokuratorja nacije izvoljen dvakrat, 12. julija 1564 in 4. februarja 1565.

²³⁹ »Medicinam fecit Graetii Styriae ibique anno 1570 peste obit« – MNGA, str. 17, št. 138. O Urbanovi študijski in karierni poti prim. Matschinegg, *Österreicher*, str. 646, št. 2505 (z opozorili na nekaj nasprotujočih si podatkov).

²⁴⁰ MUW 3, str. 88, št. 17 (z različico priimka Schelkar).

²⁴¹ MNGI, str. 133, št. 1367.

²⁴² Prim. Simoniti, *Neznan ljubljanski tisk*, str. 17–18.

²⁴³ Grahornik, *Genealogija*, str. 152; Matschinegg, *Österreicher*, str. 66; 412, št. 1298.

²⁴⁴ Simoniti, *Neznan ljubljanski tisk*, str. 16.

²⁴⁵ MNGI, str. 11, št. 70.

²⁴⁶ Prim. Matschinegg, *Österreicher*, str. 66; str. 413, št. 1302; Simoniti, *Neznan ljubljanski tisk*, str. 18. O Straussovi nadaljnji poti in njegovem verskem opredeljevanju prav tam, str. 18–20.

²⁴⁷ Poleg tega, da se je v Padovi imatrikuliral 9. oktobra 1577 (MNGA, str. 40, št. 343), se najbrž na njegovega mlajšega sorodnika nanaša podatek o vpisu na dunajsko univerzo 13. oktobra 1591 – Cindrič, *Ljubljanski izobraženci*, str. 397, št. 328.

Slika 5: Dvorec Štrovsenek pri Žalcu, ki ga je dal okrog leta 1585 na novo pozidati Jakob Strauss. G. M. Vischer, *Topographia Ducatus Stiriae*, 1681 (Wikimedia). Ljubljčan Strauss je leta 1558 magistriral iz svobodnih umetnosti in fi lozofi je na Dunaju, leta 1565 pa je doktoriral iz medicine v Padovi.

jim lahko posvetimo nekaj več besed. Dne 6. marca 1580 imatrikuliranega Joahima Vrabiča (Vrabicius) matrika artistov, denimo, opredeljuje kot Kranjca,²⁴⁸ a bi, tako kot njegov verjetni sorodnik Ludvik Vrabič, ki se je leta 1582 vpisal na univerzo v Tübingenu, lahko prihajal iz Goriške.²⁴⁹ Kot Goričan se je ob vpisu na tübingensko univerzo 14 let prej predstavil tudi Danijel »Vrabiscus«²⁵⁰ Povezava oče – sin je po drugi strani znana v primeru Urbana Cuznerja st. in Urbana Cuznerja ml. Slednji se je v padovsko nemško nacijo artistov včlanil dve desetletji za svojim očetom leta 1590 tu doktoriral iz medicine. Pozneje je kot »deželni fi zik« stopil v službo koroških deželnih stanov in leta 1645 umrl v Celovcu.²⁵² Manj kot leto dni za Urbanom Cuznerjem ml. sta postala artista nemške nacije Kranjec Jurij Verbčič, tedanji rektor deželnostanovske šole v Ljubljani Nikodem Frischliht²⁵⁴ Verbec, ki je prej študiral v Tübingenu – v tamkajšnji univerzitetni matriki je vpisan takoj za Bernardinom Barbom pl. Waxensteinom²⁵⁵ –, se je rodil v protestantski družini. Jurijev oče naj bi bil Luka

²⁴⁸ MNGA, str. 48, št. 406.

²⁴⁹ Elze, *Die Universität*, str. 97, št. 334. Enega od članov družine Vrabič, živeče v Ljubljani, opazimo pozneje v matriki dunajske univerze – Cindrič, *Ljubljanski izobraženci*, str. 398, št. 340.

²⁵⁰ Elze, *Die Universität*, str. 92, št. 139 (leto 1568).

²⁵¹ MNGA, str. 55, št. 472.

²⁵² Dedic, *Kärntner Exulanten*, str. 316; Matschinegg, *Österreicher*, str. 646, št. 2506.

²⁵³ 26. maja 1583 – MNGA, str. 56, št. 484.

²⁵⁴ 28. septembra 1583 – prav tam, str. 58, št. 497.

²⁵⁵ Elze, *Die Universität*, str. 96, št. 302, 303. O Bernardinu Barbu prim. Preinfalk, *Plemiške rodbine*, str. 12–13.

Verbec, ki je kljub drugačni verski usmerjenosti vse do smrti župnikoval v Dobropolju, župniji pod patronatom katoliškega deželnega kneža.²⁵⁶ Kot protestantska duhovnika sta delovala tudi Blaž in Mihael Verbec, Jurijeva domnevna stric in brat. Kar zadeva Frischlinovo imatrikulacijo, je vreden poudarka predvsem kontekst njegove poti v Italijo. Frischlin se je namreč s soglasjem kranjskih stanov pozno poleti 1583 napotil v Benetke, da bi dal tu tiskati nove knjige za ljubljansko deželnošolanovsko šolo, nato pa je pot nadaljeval v Padovo, kjer se je 28. septembra 1583, kot že rečeno, pridružil artistom nemške nacije.²⁵⁸ V Ljubljano se je vrnil najpozneje konec novembra istega leta.²⁵⁹ Glede na povezanost družine Verbec z ljubljansko protestantsko skupnostjo lahko sklepamo, da sta se Jurij Verbec in Frischlin osebno poznala in se v Padovi tudi družila. Ob tem kaže dodati, da je bil v času njunega vpisa prokurator artistov Johann Morhard iz Tübingena.²⁶¹ V tübingenski tiskarni, ki je prešla z Ulricha Morharda st. oziroma njegove druge žene na Ulrichovega pastorka Georga Gruppenbacha, je bilo v zadnjih dveh desetletjih 16. stoletja natisnjenih več slovenskih knjig. Ljubljanski protestantski krog sta spadali tudi družini Jurija Stekline in Lenarta Faschanga; njun vstop v nemško nacijo artistov sicer ločuje dobrih devet let. Medtem ko vpis Jurija Stekline spremlja datum 28. november 1587, je Faschangova imatrikulacija datirana s 6. aprilom 1597.²⁶⁴ Štiri leta in pol prej najdemo Faschanga med imatrikuliranimi v Tübingenu, kamor naj bi kot preceptor spremljal Herbarda Lamberga z Boštanja, leta 1593 izpričanega tudi med juristi v Padovi.²⁶⁵ Zaradi pripisa v padovski matriki k »magistru« Lenartu Faschangu, čigar oče je bil eden vidnejših kranjskih predikantov, vemo še, da se je Lenart posvetil medicini, opravljal službo zdravnika v Hollabrunnu v Spodnji Avstriji in umrl v Znojmu na Moravskem.²⁶⁶ Nasprotno je v domači deželi Kranjski kot zdravnik umrl Martin Rajgel (Reigel), član padovskih artistov od 24. novembra 1596 naprej.²⁶⁸ Martin, sin Jakoba Rajgla, je najprej študiral na dunajski univerzi, potem pa je študij nadaljeval na padovski artistski oziroma medicinski fakulteti, kjer je že v začetku leta 1597 doktoriral iz fi lozofije in medicinde.²⁶⁹ Da je izhajal iz skromnih razmer, priča dejstvo, da so ga plačila vpisne takse oprostili tako na Dunaju kot v Padovi.²⁷⁰

²⁵⁶ Elze, *Die Universität*, str. 74; Smole, *Vicedomski urad 2*, str. 78, 241; Žabota, *Protestantizem*, str. 136, št. 12 [12] (leto 1578).

²⁵⁷ Mušič, Verbec. Prim. Dimitz, *Geschichte III*, str. 209.

²⁵⁸ MNGA, str. 58, št. 497.

²⁵⁹ Kidrič, Frischlin.

²⁶⁰ Prim. Žabota, *Protestantizem*, str. 315–316 (Verbetz/Verbez).

²⁶¹ MNGA, str. 56.

²⁶² Bezzel, Morhard.

²⁶³ Prim. *Korpus 16*, Gruppenbach (Georg).

²⁶⁴ MNGA, str. 71, št. 607; str. 106, št. 898.

²⁶⁵ Elze, *Die Universität*, str. 81, št. 71, 72; str. 100, št. 470, 471; MNGI, str. 65, št. 524.

²⁶⁶ Gre za Krištofa Faschanga, ki je deloval na Bledu in na gradu Nadlišek na Notranjskem, umrl pa v Ljubljani leta 1580. Prim. Elze, *Die Universität*, str. 81, št. 72.

²⁶⁷ MNGA, str. 106, št. 898. Prim. prav tam, str. 112, leto 1598.

²⁶⁸ Prav tam, str. 104, št. 888.

²⁶⁹ AG 1591–1600, str. 2010, št. 3188. Prim. Elze, *Die Universität*, str. 22.

²⁷⁰ Cindrič, *Ljubljanski izobraženci*, str. 397, št. 329; MNGA, str. 104–105, št. 888.

Plačila pristojbine ob včlanitvi v padovsko nemško nacijo artistov je vodstvo nacije oprostilo tudi Abrahamu Piscatorja iz Novega mesta, imatrikuliranega 3. novembra 1598.²⁷¹ Z Martinom Rajglom Piscatorja pravzaprav povezuje že vpis oziroma čas vpisa na dunajsko univerzo, 13. oktober 1593. Vendar pa je imel Piscator takrat za seboj že nekaj let študija na univerzi v Gradcu. Tu ga leta 1589 srečamo med tamkajšnjimi slušatelji »humanistike«, maja 1592 med tistimi, ki so dosegli bakalavreat iz svobodnih umetnosti in fi lozofi je, decembra 1592 pa med novimi magistri fi lozofi je.²⁷² Piscatorjev magistrski naziv navaja tudi padovska matrika.²⁷³ Glede na to, da je s pomočjo t. i. Emericianove štipendije na dunajski univerzi študiral medicino,²⁷⁴ lahko domnevamo, da je bil Piscator na Dunaju vsaj sprva Rajgllov mentor. Razlog, da je v Padovo odšel skoraj dve leti za svojim domnevnim *protégéjem*, pa je bila omenjena štipendija. Tej se je Piscator leta 1598 odrekel in vodstvo dunajske medicinske fakultete prosil, da bi gmotno podprlo njegovo študijsko pot v Italijo. Njegovo prošnjo so zavrnilo, a je sredstva očitno dobil nekje drugje.²⁷⁵ Kmalu za Piscatorjem se je na študij medicine v Padovo odpravil še en Novomeščan, Gregor Raab, ki se kot novi član padovskih artistov pojavi 3. decembra 1598. Kot zdravnika so Raaba pozneje angažirali kranjski deželni stanovi.²⁷⁶ Poleg navedenih Faschanga, Rajgla, Piscatorja in Raaba so v zadnjem desetletju 16. stoletja zdravniško kariero v Padovi gradili Andrej Gribner s Ptuja in Andrej Bokalič (Bocalitius) iz Celja – izpričana v začetku devetdesetih let²⁷⁷ – ter Celjan Baltazar Strauss, prvič izpričan leta 1597.²⁷⁸ O slednjem vemo, da je bil sin učenega humanista in zdravnika Jakoba Straussa, ki je umrl v Celju leta 1590 in o katerem smo že govorili.²⁷⁹ V letu, ko je umrl njegov oče, se je Baltazar vpisal na univerzo v Jeni,²⁸⁰ kamor sta tega leta prišla študirat tudi štajerska plemiča Janez Sigismund in Felicijan Wage.²⁸¹ Trije drugi štajerski plemiči so bili navzoči pri Baltazarjevi »povzdignitvi« v doktorja 24. oktobra 1598, namreč Maksimilijan Schrattenbach, Ferdinand Welzer in Gotard Tattenbach.²⁸² Po drugi strani je Baltazar sam dokumentiran kot priča pri izpitu in podelitvi doktorske časti Abrahamu Piscatorju 26. marca 1599.²⁸³ Kar zadeva Baltazarjevo zdravniško kariero, je znano, da je tudi on, tako kot Lenart Faschang, služboval v moravskem Znojmu.²⁸⁴

²⁷¹ MNGA, str. 111, št. 941.

²⁷² MUW 4, str. 39, št. 12, 13. Tudi tu Piscatorju ni bilo treba plačati takse.

²⁷³ MUG 1, str. 7, št. 38; str. 97, št. 106; str. 98, št. 119.

²⁷⁴ MNGA, str. 111, št. 941.

²⁷⁵ Cindrič, *Ljubljanski izobraženci*, str. 156–157.

²⁷⁶ Prav tam, str. 157.

²⁷⁷ MNGA, str. 112, št. 944.

²⁷⁸ Prim. Elze, *Die Universität*, str. 83, št. 85.

²⁷⁹ MNGA, str. 84, št. 719; str. 87, št. 740. O Gribnerju prim. še Matschinegg, *Österreicher*, str. 388, št. 1174, o Bokaličevi promociji pa AG 1591–1600, str. 1929, št. 3050.

²⁸⁰ MNGA, str. 105, št. 894.

²⁸¹ Prim. Simoniti, Strauss; Cindrič, *Ljubljanski izobraženci*, str. 153–154.

²⁸² Matschinegg, *Österreicher*, str. 574, št. 2129.

²⁸³ Prav tam, str. 599, št. 2264, 2266.

²⁸⁴ AG 1591–1600, str. 2148–2149, št. 3395.

²⁸⁵ Prav tam, str. 2175–2176, št. 3426.

²⁸⁶ Matschinegg, *Österreicher*, str. 574, št. 2129.

Člani bolonjske nemške nacije iz slovenskih dežel med letoma 1550 in 1600

Do leta 1562, ko je bolonjska nemška nacija, kot je bilo povedano v uvodu, za dobro desetletje prekinila svoje delovanje,²⁸⁷ naletimo v Bologni na šest oseb iz slovenskega prostora. Dve smo spoznali že pri obravnavi članov padovske nemške nacije juristov, namreč Janeza in Jurija iz šumberške veje rodbine Auersperg. Zanimivo je, da sta se Janez in Jurij v Padovi, kot kaže, vpisala skupaj (1. avgusta ali po 1. avgustu 1556),²⁸⁸ medtem ko njuna bolonjska vpisa ločuje (okoli) dveletno obdobje. Po podatkih iz *acta nationis*, ki jih je objavil Knod, se je Janez imatrikuliral leta 1554, Jurij, njegov mlajši brat, pa leta 1556.²⁸⁹ Istega leta kot Janez Auersperg je med novimi študenti bolonjske nemške nacije evidentiran Krištof Tattenbach z Olimja.²⁹⁰ Ob Juriju Auerspergu sta se leta 1556 včlanila v nemško nacio v Bologni Ljubljčan Mihael Frankovič in Goričan Janez Kobenzl (Cobenzl).²⁹¹ Izhajala sta sicer iz različnih krajevnih in socialnih okolij – Frankovič je bil iz ljubljanske meščanske, Kobenzl pa iz goriške plemiške družine –, vendar sta se prek ljubljanskega škofa Urbana Textorja (1543–1558) zagotovo spoznala v Ljubljani, in to še preden sta odšla študirat na Dunaj: Kobenzl jeseni 1548, Frankovič spomladi 1549.²⁹² Lepa kariera se je obetala obema, tako Frankoviču kot Kobenzlu, ki je leta 1553 oziroma 1554 po priporočilu škofa Textorja, doma z goriškega Krasa, postal eden prvih gojencev jezuitskega zavoda Germanik v Rimu.²⁹³ Zaradi razmeroma zgodnje smrti v drugi polovici šestdesetih let je Frankovič karierno pot končal kot dekan ljubljanskega stolnega kapitlja,²⁹⁴ medtem ko se je Kobenzl, ki je umrl leta 1594, zlasti zaradi diplomatskih zaslug v službi Habsburžanov povzpел do položaja deželnega glavarja na Kranjskem.²⁹⁵ Leta 1560, štiri leta za Frankovičem, Kobenzlom in Jurijem Auerspergom s Šumberka, je svoje ime v bolonjsko matriko dodal štajerski plemič Jurij Leysser (Leisser).²⁹⁶ Njegova družina po očetovi strani se je v slovensko zgodovino zapisala predvsem po zaslugi prednikov našega polihistorja Janeza Vajkarda Valvasorja. Jurijev ded, Jurij I., je bil prapraded Janeza Vajkarda, njegov oče Maksimilijan Valvasorjev prapraded, brat Viljem pa Valvasorjev praded.²⁹⁷ Večji del 16. stoletja so bili Leysserji zastavni imetniki gradu

²⁸⁷ Kljub nedelovanju nacije so posamezni »nemški« študenti še vedno prihajali študirat na bolonjsko univerzo. Brizzi, Aspetti, str. 34.

²⁸⁸ MNGI, str. 10, št. 65; str. 11, št. 66.

²⁸⁹ Knod, *Deutsche Studenten*, str. 56, št. 143, 144.

²⁹⁰ Prav tam, str. 571, št. 3809.

²⁹¹ Prav tam, str. 132, št. 925; str. 258, št. 1781.

²⁹² MUW 3, str. 84, št. 21; str. 86, št. 58. Prim. Cavazza, Giovanni Cobenzl, str. 145–146; Cindrič, *Ljubljanski izobraženci*, str. 90.

²⁹³ Prim. Schmidt P., *Das Collegium*, str. 265; Cavazza, Giovanni Cobenzl, str. 146–147; Belić, *Prva tri desetletja*, str. 210–211.

²⁹⁴ Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 244.

²⁹⁵ Cavazza, Giovanni Cobenzl, str. 149–152. Prim. Seražin, Štanjelski grad, str. 170, op. 14; str. 171–174.

²⁹⁶ Knod, *Deutsche Studenten*, str. 299, št. 2059. Prim. Matschinegg, *Österreicher*, str. 458, št. 1522.

²⁹⁷ Golec, *Valvasorji*, str. 142, 143, op. 551, 145.

Forhtenek pri Šoštanju; leta 1575 sta imela Jurijeva brata Viljem in Ferdinand poleg forhteneškega gospostva v zastavi tudi deželnoknežji urad Žalec.²⁹⁸

Slika 6: Janez Kobenzl, rojen 1530 v Štanjelu, umrl 1594 v Regensburgu (*Europeana.eu*).

Po vnovičnem začetku delovanja nacije (1573) zasledimo do srede osemdesetih let 16. stoletja v njeni matriki več oseb, o katerih je v zvezi s študirajočimi v Padovi že tekla beseda. Marca 1574 so se naciji pridružili Jurij Bernard, Friderik in Bernardin Herberstein z Neuberga in Hrastovca,²⁹⁹ Andrej Auersperg s Šumberka³⁰⁰ ter Wolfgang Stubenberg in Jurij Khisl.³⁰¹ Glede na to, da so ti plemiči konec aprila 1574 izpričani kot novi člani nemške nacije v Sieni,³⁰² sklepamo, da so, kot je bilo že rečeno, del poti po Italiji opravili skupaj, najbrž vsi pod mentorstvom Lenarta Merheriča. Pot v Padovo ter nato v Bologno in Sieno je v prvi polovici sedemdesetih let 16. stoletja vodila tudi, denimo, Ferdinanda Ehingerja von Balzheima in njegovega učitelja Martina Brennerja, poznejšega vplivnega škofa v Seckauu in rekatolizacijskega »apostola Štajerske«.³⁰³ Dne 31. oktobra 1572 v matriki padovske nemške nacije juristov vpisana Ehinger in Brenner³⁰⁴ sta iz Padove v Bologno in naprej v Sieno potovala z Johannesom Liebrom in Georgom Welderjem. Tako Lieber in Welder kot Ehinger in Brenner, ki je bil očitno učitelj in spremljevalec vseh treh, so prihajali iz dežele Baden-Württemberg.³⁰⁵ V Bologni jih srečamo

²⁹⁸ Prav tam, str. 143–145.

²⁹⁹ *La Matricola*, str. 90, št. 83; str. 91, št. 84, 85. Vsi trije so se vpisali 3. marca 1574.

³⁰⁰ Prav tam, str. 91, št. 86 (24. marec 1574).

³⁰¹ Prav tam, str. 91, št. 87; str. 105, št. 383 (24. marec 1574). 19. marca naj bi se vpisal Merherič – prav tam, str. 105, št. 384.

³⁰² MDNS, stp. 47, št. 176–178; stp. 48, št. 180, 181; stp. 49, št. 210. Čeprav dan imatrikulacije pri Khislu ni naveden – oseba pred njim naj bi se imatrikulirala 9. aprila, oseba za njim pa 27. aprila – je zelo verjetno, da se je mladi Khisl v siensko matriko vpisal na isti dan kot drugih pet plemičev, tj. 28. aprila ali kvečjemu kak dan prej.

³⁰³ Prim. Eder, Brenner, Martin.

³⁰⁴ MNGI, str. 201, št. 2257, 2258.

³⁰⁵ V zadevni matriki sta označena kot »Ulmensis«, torej sta bila iz Ulma. Prav tam, str. 212, št. 2387, 2388. Brenner je bil doma iz Dietenheima, Ehinger pa z bližnje graščine Balzheim.

8. marca 1574, v Sieni pa osem dni pozneje³⁰⁶. Ni nemogoče, da bi se Brenner in »naš« Merherič seznanila in si izmenjala mentorske izkušnje že v Padovi, čeprav sta bila, kar zadeva veroizpoved, na nasprotnih bregovih³⁰⁷. Sploh je videti, da protestantsko opredeljeni študenti iz slovenskih dežel in njihovi učitelji niso imeli večjih težav zaradi vere niti v Bologni, ki je postala del Papeške države v času t. i. italijanskih vojn, konkretnije pod papežem Julijem II. (1506).³⁰⁸ Za zdaj znano izjemo predstavljata Viljem Gall z Rožeka in Janez Stubenberg z Vurberka, vpisana v matriko bolonjske nemške nacije 6. oziroma 8. aprila 1589.³⁰⁹ Drugače kot nemalo tistih študentskih popotnikov, ki so obiskali tudi univerzo v Sieni, sta se Viljem Gall in Janez Stubenberg v Bologni ustavila na poti nazaj iz Siene oziroma Rima. V Bologno sta prispela 17. februarja 1589,³¹⁰ njuno članstvo v sienski nemški naciji pa je dokumentirano nekaj dni prej, 12. februarja 1589.³¹¹ V zvezi s Padovo poznamo na drugi strani zgolj datum, ko se je kot jurist nemške nacije tam imatrikuliral Janez Stubenberg, tj. 20. oktober 1584,³¹² medtem ko o morebitnem študijskem bivanju Viljema Galla v Padovi še nimamo podatkov. Kakorkoli, iz dveh pisem deželnih stanov Kranjske 10. marca 1589, naslovljenih na nadvojvodo Karla in na kranjskega deželnega glavarja, izvemo, da so Galla in Stubenberga po njenem prihodu v Bologno aretirali.³¹³ Ko so stanovi pisali omenjeni pismi, Stubenberg ni bil več v zaporu, a je čakal na zaslišanje pred papeško inkvizicijo, še vedno zaprtemu Gallu pa je takšno zaslišanje grozilo.³¹⁴ Leta 1542 ustanovljena »sveta inkvizicija« je sicer v prvi vrsti bedela nad univerzitetnimi predavatelji, pri čemer so morali od konca Tridentinskega koncila (1545–1563) oziroma od leta 1564 naprej potrjevati katoliško pravovernost z javno izpovedjo vere (*professio fi dei*) tudi doktoranti.³¹⁵ Na vprašanje o razlogih in okoliščinah Gallove in Stubenbergove aretacije, ki naj bi jo ukazal papeški vicelegat, bo seveda mogoče odgovoriti potem, ko se bo našel še kak dovolj poveden in avtentičen vir. Do takrat ostajajo na voljo štirje dokumenti: omenjeni pismi kranjskih deželnih stanov, njihov dopis štajerskim deželnim stanovom z dne 11. marca 1589 in odgovor štajerskih deželnostanovskih poverjenikov šest dni pozneje.³¹⁶

³⁰⁶ *La Matricola*, str. 105, št. 378–381.

³⁰⁷ Prim. Mlinarič, *Prizadevanje*, str. 11–35; Kidrič, *Merherič*.

³⁰⁸ Prim. Milza, *Zgodovina*, str. 357–359. O avtonomiji univerze, zlasti njenih profesorjev, v 16. stoletju jedrnatu Giacomelli, *L'età moderna*, str. 13–14.

³⁰⁹ *La Matricola*, str. 98, št. 234; str. 147, št. 1475. Prim. Toš, *Die Stubenberger*, str. 306, op. 1138.

³¹⁰ SI AS 2, šk. 99, fasc. 54/15, sn. 2, dopis nadvojvodu Karlu z dne 10. marca 1589.

³¹¹ MDNS, stp. 99, št. 1674; stp. 100, št. 1690.

³¹² MNGI, str. 46, št. 370. Prim. Matschinegg, *Österreicher*, str. 581, št. 2167; Toš, *Die Stubenberger*, str. 306, op. 1138.

³¹³ SI AS 2, šk. 99, fasc. 54/15, sn. 2, dopis nadvojvodu Karlu z dne 10. marca 1589. Na dopis me je opozoril kolega Vanja Kočvar. Za ta in nekaj drugih namigov se mu na tem mestu iskreno zahvaljujem.

³¹⁴ Prav tam. Prim. Žvanut, *Od viteza*, str. 64.

³¹⁵ Giacomelli, *L'età moderna*, str. 13. Prim. De Benedictis, *La fi ne*, str. 217–218. Enako je veljalo za doktorante padovske univerze.

³¹⁶ SI AS 2, šk. 99, fasc. 54/15, sn. 2. Dopis Stubenbergovega osebnega imena ne navaja, njegovo identiteto razkrivajo podatki iz matrik.

1589 $\frac{10}{3}$

Lauchleuchtigster Erzhertzog.
 Durchg. Hochw. und Landtfrucht,
 E: fruchtlich: sein unserm Vater,
 Churprinz die dinst, in pfälzischen pfälz,
 gefasamt vortobrecht.

Wir werden, ~~den~~ ^{"dies tag"} bey gewissen
 zeit befrist, wir etwas vortobrecht
 vortobrecht gewest mit landmann
 furt gewest in Gallen zu Dindolpfer,
 vortobrecht, Dind, Willhelm, als er,
 mit einem Jungen bey von Stuben,
 bey, vortobrecht vortobrecht
 und lese willen, durch Italiam ge
 rait, von Rom auf Bononiam
 furtommen, von dort pfälz Vice-Capitan
 davalbt, samst gewest bey von
 Stuben, in ganz vortobrecht ge
 furtobrecht migtog: Davant
 furtobrecht bey von Stuben, der and
 dilt, in die Inquisition vortobrecht
 worden sein: Zu Gall aber noch ge
 mall darinnen (dort mit furtobrecht,
 liser bedröngung gleiches furtobrecht
 procedierens) vortobrecht vortobrecht.
 Auf dem aber, von allen furtobrecht gew,
 mit allem bey Christlicher vortobrecht
 bey Nationen, sondern auf bey
 den vortobrecht gefurtobrecht Gaidoy,
 durgleich auf vortobrecht, vortobrecht: furtobrecht

dan furtobrecht furtobrecht bey furtobrecht
 migtog
 furtobrecht furtobrecht

Slika 7: Koncept pisma kranjskih deželnih stanov nadvojvodi Karlu glede težav, v katere naj bi v papeški Bologni zaradi vere zašla Viljem Gall z Rožeka in Janez Stubenberg z Vurberka, 10. marec 1589, prva stran (SI AS 2, šk. 99, fas. 54/15, sn. 2).

Za razumevanje motivacijskega ozadja študijskih potovanj plemičev iz »nemških dežel« po Italiji v obravnavanem času je še zlasti pomembno pismo nadvojvodi Karlu. Ozadje odstira nekaj poudarkov, ki so jih v prošnji za posredovanje pri papežu izpostavili stanovi in ki jih v knjigi *Od viteza do gospoda* precej izčrpno povzema Maja Žvanut:³¹⁷ »Že od nekdaj so ne le pri krščanskih narodih, ampak tudi pri modrih in učenih poganih v navadi popotovanja v tujino in obiskovanje znamenitih visokih šol v tujih deželah, še posebno pri mladih plemičih, ki so svobodni in prosti, odprti in dovzetni za plemenito znanje izkušenih in modrih ljudi. Pri tem pa ne dobijo le znanja, marveč spoznajo tudi mnoge narode in se naučijo vseh mogočih hvalevrednih reči, ki jih bodo lahko uporabili v službi domovini za njeno kar najboljše vodenje.«³¹⁸ V zvezi s sramotnim dogodkom, kot je bil zanje odvzem prostosti mlademu Gallu in njegovemu mentorju Stubenbergu,³¹⁹ pa se stanovi sprašujejo, ali naj se bolonjsko »visoko šolo in druge v Italiji, ob tako sovražnem vedenju, sploh še obiskuje. Nemcem in drugim bo težko zaupati italijanskim univerzam, predvsem pa jim privoščiti denar. Z enakim neprijateljstvom naj računajo tudi Italijani v nemških deželah, vendar, resnici na ljubo, Italijani bi mnogo lažje pogrešali Nemčijo kot obratno.«³²⁰ Napetosti so se sčasoma umirile, Gall in Stubenberg sta še nekaj časa po izpustitvi ostala v Bologni,³²¹ vseeno pa se v zadnjem desetletju 16. stoletja na plemiče s slovenskega ozemlja nanaša le malo bolonjskih imatrikulacij.³²²

Med neplemiči iz slovenskega prostora, ki so v nemško nacijo v Bologni vstopili v osemdesetih in devetdesetih letih 16. stoletja, po časovni bližini njunega vpisa z vpisom Viljema Galla izstopata ljubljana Janez Krstnik in Andrej Curtoni (Cortoni).³²³ Po vsej verjetnosti gre za brata, sinova ljubljanskega meščana, lekarnarja in gostilničarja Jakoba Curtonija (de Curtoni), ki je v glavnem mestu Kranjske županoval med letoma 1587 in 1591,³²⁴ torej v času, ko sta Janez Krstnik in Andrej študijsko potovala po Italiji. Če sta v Bologni izpričana poldrugi mesec pred Gallom, 25. februarja 1589,³²⁵ pa njuno imatrikulacijo v Sieni spremlja isti datum kot imatrikulacijo Galla in Gallovega poznejšega sozapornika v Bologni, Janeza Stubenberga, namreč 12. februar 1589.³²⁶ Brata Curtoni sta torej zapustila Sieno pred omenjenima plemičema. Še pred obiskom Siene se je Janez Krstnik mudil tudi v Perugii, kjer je v matriki tamkajšnje nemške nacije vpisan 4. decem-

³¹⁷ Žvanut, *Od viteza*, str. 64–65.

³¹⁸ Prav tam, str. 64. Prim. Kočevar, *Družbena in identitetna*, str. 137–138.

³¹⁹ »[...] neben angedeutem seinem Patrono dem von Stubenberg« – SI AS 2, šk. 99, fasc. 54/15, sn. 2, dopis nadvojvodi Karlu z dne 10. marca 1589.

³²⁰ Žvanut, *Od viteza*, str. 64–65.

³²¹ Glej zgoraj op. 309.

³²² Prim. *La Matricola*, str. 99, št. 258; str. 169, št. 2143; str. 172, št. 2215.

³²³ Prav tam, str. 146, št. 1455, 1457.

³²⁴ Fabjančič, *Zgodovina* 2, str. 246–250, 254, 257. Prim. Suhadolnik – Anžič, *Mestni trg*, str. 95.

³²⁵ *La Matricola*, str. 146, št. 1455, 1457.

³²⁶ MDNS, stp. 100, št. 1691, 1692. Prim. Toš, *Die Stubenberger*, str. 306, op. 1138.

bra 1586, v tamkajšnji matriki »zunanjih študentov« pa 4. novembra 1587.³²⁷ Ob Janezu Krstniku in Andreju Curtoniju – Andrej je po očetovi smrti (1591) prevzel gostilno na današnjem Mestnem trgu 9 v Ljubljani³²⁸ – pritegne našo pozornost Tobija Fabricius, svetnik salzburškega nadškofa, saj se je v Sieni in Bologni imatrikuliral skupaj s Curtonijema.³²⁹ Glede na to, da je Fabricius jeseni 1585 prišel v Perugia, kot kaže, v družbi Jožefa Lamberga z Ortneka in Ottensteina,³³⁰ lahko domnevamo, da ga je z Janezom Krstnikom Curtonijem povezal Lamberg.³³¹ Vsekakor je Fabriciusa in Janeza Krstnika vodila pot naprej v Sieno in potem v Bologno. Tako morda ni naključje, da je bil v času županovanja Jakoba Curtonija za učitelja pri ljubljanski stolnici imenovan Salzburžan Gregor Derflinger.³³² V matrikah navedenih univerz Derflingerja resda ni, vendar naletimo v teh matrikah na več drugih oseb z območja Salzburga.³³³

Iz ljubljanske meščanske družine, ki pa je bila v nasprotju z družino Curtoni izrazito protestantska,³³⁴ je prihajal tudi Janez Stettner, član bolonjske nemške nacije od jeseni 1597.³³⁵ Kot je mogoče sklepati iz njegovega vpisa v matriko sienske nemške nacije 28. aprila 1596, je pred imatrikulacijo več kot leto dni preživel v Sieni.³³⁶ Študirati je začel dobra tri leta prej v Tübingenu,³³⁷ od koder se je napotil v Padovo, kjer se je kot študent prava vpisal 27. decembra 1595,³³⁸ tu ali kje drugje naj bi tudi doktoriral.³³⁹ Prav tako je v Tübingenu (od septembra 1592) in Padovi (od najpozneje februarja 1595) študiral Janezov brat ali bratranec Krištof Stettner.³⁴⁰ Nekaj časa sta bila očitno tudi Stettnerja, podobno kot Curtonija, študijska tovariša vsaj enemu plemiču iz njune dežele, namreč Erazmu Harreju, čigar starši ali sorodniki so imeli proti koncu 16. stoletja dvorec Novi dvor v Preddvoru.³⁴¹ Erazem Harrer se je padovskim juristom pridružil novembra 1596,³⁴² torej skoraj leto dni

³²⁷ MDNP, str. 30, št. 100; *Studenti a Perugia*, str. 197, št. 2246.

³²⁸ Fabjančič, *Zgodovina 2*, str. 248–249; Suhadolnik – Anžič, *Mestni trg*, str. 95.

³²⁹ Prim. Matschinegg, *Österreicher*, str. 336, št. 883.

³³⁰ MDNP, str. 28, št. 72, 73.

³³¹ O Jožefu in njegovih že zgoraj omenjenih študijskih sopotnikih v Bologni prim. *La Matricola*, str. 96, št. 185–187; str. 136, št. 1136 (mentor Hieronim Megiser ml.).

³³² Fabjančič, *Zgodovina 2*, str. 249.

³³³ Za osemdeseta leta 16. stoletja prim. MDNP, str. 28, št. 74–76; MDNS, stp. 36, št. 18; stp. 96, št. 1565; stp. 101, št. 1729; stp. 102, št. 1741; *La Matricola*, str. 147, št. 1469, 1470.

³³⁴ O katolištvu Curtonijev, natančneje Jakoba Curtonija, prim. Fabjančič, *Zgodovina 2*, str. 248. O Stettnerjih oziroma leta 1599 umrlem Marku Stettnerju ml., trgovcu ter ljubljanskem sodniku in županu, Fabjančič, *Zgodovina 2*, str. 220–222; Žabota, *Protestantizem*, str. 336–339.

³³⁵ *La Matricola*, str. 171, št. 2181 (brez navedbe točnega datuma).

³³⁶ MDNS, stp. 132, št. 2654.

³³⁷ Elze, *Die Universität*, str. 100, št. 484.

³³⁸ MNGI, str. 422, št. 4919.

³³⁹ Theodor Elze piše, da je Stettner v Padovo prišel že kot doktor obojega prava – Elze, *Die Universität*, str. 83, št. 81 –, a gre pri zadevnih navedbah za mlajše pripise. Prim. MNGI, str. 71 (omemba Stettnerja kot prokuratorja nacije). V padovskih *Acta graduum* (AG) za čas med letoma 1566 in 1600 zapisa o Stettnerjevi promociji nismo našli.

³⁴⁰ Elze, *Die Universität*, str. 81–82, št. 75; str. 100, št. 475; MNGI, str. 432, št. 5040.

³⁴¹ Prim. Jakič, *Vsi slovenski gradovi*, str. 222 (Novi grad v Preddvoru oziroma Preddvor).

³⁴² MNGI, str. 431, št. 5032.

za Janezom in manj kot tri mesece pred Krištofom Stettnerjem, Janez in Erazem pa sta bila jeseni 1597 nato skupaj v Bologni.³⁴³ Študijske postaje Padova – Siena – Bologna so z Janezom Stettnerjem tesneje povezovale tudi Jakoba Bobka,³⁴⁴ člana kroparske oziroma radovljiške družine, iz katere je izšel Gašper Bobek, prošt ljubljanskega stolnega kapitlja ter škof v Pičnu (1631–1634).³⁴⁵ V Sieni sta se Janez Stettner in Jakob Bobek imatrikulirala na isti dan, 28. aprila 1596.³⁴⁶ Bodoči višji duhovščini ljubljanske škofi je sta po drugi strani pripadala Gorenjec Andrej Kralj in Korošec Jakob Arzt, ki ju leta 1593 srečamo skupaj tako v Sieni kot Bologni.³⁴⁷ O Arztu vemo, da je leta 1589 v Gradcu prejel bakalavreat svobodnih umetnosti in fi lozofi je³⁴⁸ in da je čez slaba štiri leta po krajšem bivanju v Sieni doktoriral na bolonjski univerzi. V doktorja civilnega prava je bil promoviran 20. maja 1593.³⁴⁹ Na to, da se je Arzt začasno ustalil v Bologni, bi utegnil kazati njegov angažma, o katerem beremo v analih *nationis germanicae Bononiae* za leto 1596.³⁵⁰ V ostrem sporu med nacijo ter njenim prvim svétnikom Danielom Grenzingom in njegovimi somišljeniki – zagrešili naj bi božji rop – se je Arzt angažiral kot zagovornik »upornikov«.³⁵¹ Eden vidnejših članov nacije je bil tedaj Oktavij Panizoll (Panizzolo) iz Gorice,³⁵² poznejši kranjski deželni vicedom. Prav v času, ko je začel Panizoll na Kranjskem opravljati službo vicedoma (1609),³⁵³ se je Arzt, ki je medtem postal generalni vikar ljubljanske škofi je, v prestolnici Kranjske prepiral s škofom Tomažem Hrenom. Ta spor se je končal z Arztovim odstopom leta 1611.³⁵⁴ Šest let pozneje se je digniteti ljubljanskega stolnega prošta, s katero se je ponašal od leta 1603, v nič kaj prijateljskem ozračju odpovedal tudi Arztov študijski sopotnik Kralj.³⁵⁵ Kar zadeva študij, ostaja pri Kralju odprto vprašanje kraja dodelitve doktorata iz fi lozofi je in obojega prava. Kot doktorja ga predstavlja že notica (pripis?) v matriki nemške nacije juristov v Padovi ob njegovem vpisu 24. maja 1593.³⁵⁶

³⁴³ *La Matricola*, str. 171, št. 2185. Tudi dan Harertjevega vpisa ni naveden, vendar gre, sodeč po datumih pred in za njegovim vpisom, za september ali prvo polovico oktobra 1597.

³⁴⁴ MNGI, str. 424, št. 4938 (7. marec 1596); MDNS, stp. 132, št. 2656 (28. april 1596); *La Matricola*, str. 168, št. 2106 (19. oktober 1596).

³⁴⁵ Žnidaršič Golec, *Kariere*, str. 8–9, 37, 70–71.

³⁴⁶ MDNS, stp. 132, št. 2654, 2656.

³⁴⁷ Prav tam, stp. 120, št. 2281, 2282 (6. april 1593); ASB, Registri di atti del Collegio civile, reg. 37; *La Matricola*, str. 158, št. 1182, 1183 (po 14. aprilu 1593).

³⁴⁸ MUG 1, str. 95, št. 43. Prim. nekoliko drugačno datacijo v Matschinegg, *Österreicher*, str. 170, št. 73.

³⁴⁹ Matschinegg, *Österreicher*, str. 170, št. 73. Arzt je torej doktoriral že kakšen mesec dni po prihodu v Bologno.

³⁵⁰ *Annales*, str. 75–76.

³⁵¹ Prim. prav tam, str. 49–50, 65, 75–76.

³⁵² Prav tam, str. 75; *La Matricola*, str. 88, št. 32.

³⁵³ Prim. Smole, *Vicedomski urad* 1, str. V.

³⁵⁴ Prim. Žnidaršič Golec, *Kapiteljski arhiv*, str. 183, 197; Miklavčič, Sontner.

³⁵⁵ Ambrožič, Prošti, str. 88. Prim. Miklavčič, Sontner; Žnidaršič Golec, *Kariere*, str. 37.

³⁵⁶ MNGI, str. 395, št. 4571.

Sklepne ugotovitve

V treh obravnavanih nemških nacijah, dveh padovskih in eni bolonjski, je v drugi polovici 16. stoletja pridobilo članstvo okoli 150 mladeničev (in mož),³⁵⁷ večinom plemičev, ki so izvirali s slovenskega ozemlja ali prihajali iz družin, ki so imele tu posest. Raziskava je pokazala, da se je večji del teh ljudi napotil v Padovo in/ali Bologno v sklopu študijske poti in da se je večina dlje časa zadržala v Padovi kot v Bologni. Sredi 16. stoletja se je začel obdobje množičnejših plemiških potovanj, za katera se je v zgodovini pisju poleg izraza *grand tour* uveljavil zlasti izraz kavalirsko potovanje.³⁵⁸ V Evropi je tedaj postalo modno, da so mladi plemiči, stari povprečno 16 let, po končanem šolanju v domači deželi odhajali študirat na tuje univerze, kjer pa njihov cilj navadno ni bil doseg akademskega naslova. Predavanja na univerzah so obiskovali – kolikor so jih – predvsem zato, da bi si nabrali nekaj tistega znanja, ki bi jim koristilo pri njihovi poznejši karieri. K »uporabnemu znanju« je sodilo v prvi vrsti védenje s področij civilnega in cerkvenega prava, po poučevanju katerih sta velik ugled uživali ravno univerzi v Padovi in Bologni. Potovati v tujde univerzitetni mesti in dlje proti jugu Italije, vsaj do Rima, pa je bilo pomembno tudi zaradi umetnosti in kulture, ki naj bi jo mladeniči spoznavali »na terenu«, v skupini, pod nadzorom učitelja ali izkušenejšega spremljevalca. Preceptorji, domači ali najeti v kraju študija, naj bi poskrbeli, da bi se njihovi varovanci (na)učili jezika dežele, v kateri so študirali, hodili h glasbenemu pouku ter se vadili v jahanju, sabljanju in ples.³⁵⁹ V preučevani dobi je plemiško izobraževanje na tujem ostajalo sicer pretežno vezano na univerzitetna okolja; v ožji socialni svet plemiških kolegijev in akademij se je njegovo težišče premaknilo v naslednjem stoletju.³⁶⁰ Tudi zato je v zvezi z drugo polovico 16. stoletja ustrežnejše kot o kavalirskih potovanjih govoriti o študijskih potovanjih (plemičev),³⁶¹ pri čemer kaže opomniti, da je po letu 1578 del plemiškega naraščaja notranjeavstrijskih dežel namesto na študij v tujino odhajal služiti in pridobivati izkušnje v Vojni krajino.³⁶² Plemiče, ki smo jih srečali v Padovi in Bologni, so po končani študijski poti običajno čakale dolžnosti in pravice zemljiških gospodov in članov deželnih stanov, neredko pa tudi angažma v službi vladarja. Kar zadeva preučevane može neplemiškega rodu – teh je bila slaba petina –, so sestavljali večino tisti iz uglednejših ljubljanskih družin (Budina, Frankovič, Gebhardt, Steklina, Stettner, Curtoni). Med padovskimi artisti, natančneje padovskimi študenti medicine, in med člani bolonjske nemške nacije naletimo poleg tega na tri Novomeščane, po dva Radovljičana in Celjana, enega Ptujčana ter enega Korošca. Domačega meščanskega rodu so bili po večini tudi učitelji, tako na primer Samuel Budina, Jakob Strauss in Lenart Faschang. Med preceptorji tujega rodu izstopa učenec Stuttgartčan Hieronim Megiser.

³⁵⁷ Vseh v prispevku navedenih oseb je več, vendar so bile nekatere pritegnjene v razpravo iz kontekstualnih razlogov.

³⁵⁸ Prim. Leibetseder, *Kavalierstour*, str. 2. O terminološki problematiki, zadevajoči zgodnji novi vek, prav tam, str. 3.

³⁵⁹ Heiß, *Standeserziehung*, str. 398–399.

³⁶⁰ Prim. Matschinegg, *Österreicher*, str. 61.

³⁶¹ Heiß, *Standeserziehung*, str. 399.

³⁶² Pferschy, *Gemeinschaftssinn*, str. 62–63.

Dognanja, nastala na podlagi pretresa študijskih in osebnih vezi med osebami, zajetimi v raziskavo, je mogoče strniti v nekaj točk. Prva ugotovitev je vsekakor ta, da so zlasti med plemstvom prevladovala sorodstvene, najsibo krvne ali nekrvne vezi. Bratje, bratrance ali kako drugače sorodstveno povezani so bili v matrikah, denimo, izpričani plemiči iz družin Egkh/Egkh-Hungerspach, Auersperg, Stubenberg, Lamberg, Herberstein, Khisl, Ainkhürn, Neuhaus, Wagen, Schrattenbach, Triebeneck (Trebniški), Tattenbach in Moscon. Daljšo tradicijo študija v Italiji, segajočo v čas pred sredo 16. stoletja, so imeli Auerspergi s Šumberka, Lambergi z Ortneka (oziroma Snežnika) in s Črnela ter Herbersteini in Stubenbergi.³⁶³ Poleg sorodstva je bil močen vezni člen vera. V plemiških vrstah prevladujoči protestantizem je pogosto povezoval že starše in druge sorodnike študirajočih, versko opredeljenost so z njimi praviloma delili njihovi učitelji in mentorji. Medsebojne vezi so se sicer lahko na novo stkale ali se utrdile v času samega študija. Izhodišče za nova poznanstva in nadaljnjo skupno študijsko pot je v več primerih predstavljala univerza v Tübingenu, pri nekaterih študirajočih pa univerza na Dunaju in od leta 1586 tudi univerza v Gradcu. V Tübingenu so ob prihodu plemičev, s katerimi so pozneje kot njihovi preceptorji odšli v Italijo ali se tam znova sešli, že študirali Jožef Tasič, Samuel Budina, Lenart Merherič in Hieronim Megiser. Veliko redkeje se kot »vezivo« pojavlja katolištvo, kar ne preseneča, saj je med plemstvom in višjimi sloji meščanstva katoliška vera ostajala šibka vse do konca 16. stoletja. Kot izrazita katoličana, (skoraj) sočasno dokumentirana na Dunaju in nato v Bologni, naj omenimo plemiča Janeza Kobenzla in duhovnika Mihaela Frankoviča, kot katoliškega učitelja oziroma spremljevalca dveh plemičev Mosconov pa Polidorja Montagnano ml. Ob tem pa gre opozoriti še na en relevanten povezovalni dejavnik, geografsko bližino sedežev posesti in krajev bivanja ali delovanja – v Kobenzlovem in Frankovičevem primeru ter v primeru Montagnane tudi sedežev delovanja cerkvenih ustanov. Pričujoča študija sicer ni zaključeno delo. Razmeroma veliko možnosti za odkrivanje novega puščajo vprašanja o sorodstvenih vezeh in o vplivih študijskih (in osebnih) povezav na umetnostne spomenike v slovenskem prostoru.³⁶⁴

Viri in literatura

Arhivski viri

ARS – Arhiv Republike Slovenije

SI AS 2, Deželni stanovi za Kranjsko, šk. 99

SI AS 1073, Zbirka rokopisov, 31r, 49r, I-105r

ASB – Archivio di Stato di Bologna

Registri di atti del Collegio civile, reg. 36, 37

ZAL – Zgodovinski arhiv Ljubljana

LJU 340, Zbirka plemiških genealogij Ludvika Lazarinija, šk. IX, družina Egkh

³⁶³ Knod, *Deutsche Studenten*, str. 664, 734, 757; Matschinegg, *Österreicher*, str. 65–67.

³⁶⁴ Prim. Sapač, *Arhitekturnozgodovinski oris*, str. 211, op. 65; str. 213–214.

Objavljeni viriUniverzi v Bologni in Padovi

- AG 1551–1565 – Elisabetta Dalla Francesca, Emilia Veronese, ed.: *Acta graduum academicorum Gymnasii Patavini ab anno 1551 ad annum 1565*. Padova: Antenore, 2001.
- AG 1566–1600 (Indici) – Elda Martellozzo Forin, ed.: *Acta graduum academicorum Gymnasii Patavini ab anno 1566 ad annum 1600. Indici*. Roma – Padova: Antenore, 2008.
- AG 1576–1590 – Elda Martellozzo Forin, ed.: *Acta graduum academicorum Gymnasii Patavini ab anno 1576 ad annum 1590*. Padova: Antenore, 2008.
- AG 1591–1600 – Elda Martellozzo Forin, ed.: *Acta graduum academicorum Gymnasii Patavini ab anno 1591 ad annum 1600*. Padova: Antenore, 2008.
- Annales* – Silvia Neri, Carla Penuti, ed.: *Natio germanica Bononiae 2. Annales 1595–1619*. Bologna: CLUEB, 2002.
- Annali del Collegio* – Gian Paolo Brizzi, Maria Luisa Accorsi, ed.: *Annali del Collegio Ungarico-Illirico di Bologna 1553–1764*. Bologna: CLUEB, 1988.
- La Matricola* – M. Luisa Accorsi, ed.: *Natio germanica Bononiae 1. La Matricola/Die Matrikel 1573–1602, 1707–1727*. Bologna: CLUEB, 1999.
- Matricula et Acta Hungarorum* – Andreas Veress, ed.: *Matricula et Acta Hungarorum in Universitate Patavina studentium (1264–1864)*. Budapest: Stephaneum, 1915 (reprint Forgotten Books, 2018).
- MNGA – Lucia Rossetti, ed.: *Matricula nationis Germanicae artistarum in Gymnasio Patavino (1553–1721)*. Padova: Antenore, 1986.
- MNGI – Elisabetta Dalla Francesca Hellmann, ed.: *Matricula nationis Germanicae iuristarum in Gymnasio Patavino I (1546–1605)*. Roma – Padova: Antenore, 2007.

Druge univerze

- MDNP – Fritz Weigle, ed.: *Die Matrikel der Deutschen Nation in Perugia (1579–1727)*. Tübingen: Niemeyer, 1956 (reprint De Gruyter, 2011).
- MDNS – Fritz Weigle, ed.: *Die Matrikel der Deutschen Nation in Siena (1573–1738)*. Tübingen: Niemeyer, 1962.
- MUG – Johann Andritsch, bearb.: *Die Matrikeln der Universität Graz*, Bd. 1 (1586–1630). Graz: ADEVA, 1977.
- MUW, Bd. 3 – Franz Gall, Willy Szaivert, bearb.: *Die Matrikel der Universität Wien*, Bd. 3 (1518/II–1579/I). Wien – Graz – Köln: H. Böhlau, 1971.
- MUW, Bd. 4 – Franz Gall, Hermine Paulhart, bearb.: *Die Matrikel der Universität Wien*, Bd. 4 (1579/II–1658/59). Wien – Graz – Köln: H. Böhlau, 1974.
- Studenti a Perugia* – Laura Marconi: *La Matricola degli scolari forestieri (1511–1723)*. Perugia: Dep. Storia Patria Umbria, 2009.

Literatura

- Accorsi, M. Luisa, »Nos qui studiorum causa dulcem patriam et parentes reliquimus.« II »Libro degli immatricolati« della Nazione germanica dello Studio bolognese. *Natio germanica Bononiae 1. La Matricola/Die Matrikel 1573–1602, 1707–1727*. Bologna: CLUEB, 1999, str. 63–81.
- Ahačič, Kozma: *Zgodovina misli o jeziku in književnosti na Slovenskem. Protestantizem*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2007.
- Ambrožič, Matjaž, Prošti, dekani in kanoniki ljubljanskega stolnega kapitlja. *Stolnica sv. Nikolaja v Ljubljani 1707*. Ljubljana: Stolna župnija sv. Nikolaja, Inštitut za zgodovino Cerkve pri Teološki fakulteti; Celje: Društvo Mohorjeva družba, 2008, str. 85–103.

- Bagarič, Alenka, Glasba v plemiških salonih po pričevanjih skladateljskih posvetil. *Zgodovina glasbe na Slovenskem 1* (Glasba na Slovenskem do konca 16. stoletja). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2012, str. 427–442.
- Baraga, France, Polidor Montagnana. *Preddvor v času in prostoru*. Preddvor: Občina, 1999, str. 89–103.
- Belić, Predrag, Prva tri desetletja Družbe Jezusove in Slovenci (1546–1596), 1. del. *Zgodovinski časopis* 43, 1989, št. 2, str. 201–219.
- Bezzel, Irmgard, »Morhard, Ulrich«. *Neue Deutsche Biographie* 18, 1997, str. 125–126.
- Bizjak, Matjaž, *Rodbina Gall in njene veje v srednjem veku*. Ljubljana: ZRC, ZRC SAZU, 2019.
- Boockmann, Friederike, »Megiser, Hieronymus«. *Neue Deutsche Biographie* 16, 1990, str. 619–620.
- Brizzi, Gian Paolo, Aspetti della presenza della Nazione germanica a Bologna nella seconda metà del XVI secolo. *La matricola/ Die Matrikel 1573–1602, 1707–1727*. Bologna: CLUEB, 1999, str. 31–38.
- Brizzi, Gian Paolo, Introduzione. *La matricola/Die Matrikel 1573–1602, 1707–1727*. Bologna: CLUEB, 1999, str. 11–19.
- Brizzi, Gian Paolo, Matricole ed effettivi. Aspetti della presenza studentesca a Bologna fra Cinque e Seicento. *Studenti e università degli studenti dal XII al XIX secolo*. Bologna: L'Istituto per la storia dell'Università, 1988, str. 225–259.
- Cavazza, Silvano, Giovanni Cobenzl fi no al 1564: la formazione di un ministro austriaco. *Oltre i confini*. Gorizia: Istituto per la storia sociale e religiosa, 2013, str. 143–152.
- Cindrič, Alojz, *Ljubljanski izobraženci skozi čas. Izobraževanje Ljubljančanov na dunajski univerzi 1392–1917*. Ljubljana: ZRC SAZU, Inštitut za kulturno zgodovino.
- Comparin, Chiara, Music for the Khisls from the Paduan mileu. The Canzonette a tre voci (1587) and Ludovico Balbi's Musicale essercitio (1589). *De musica disserenda* 16, 2020, št. 2, str. 83–99.
- Črnko, Ferenc. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. [Zagreb:] Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=13483> (30. 5. 2021).
- De Benedictis, Angela, La fi ne dell'autonomia studentesca tra autorità e disciplinamento. *Studenti e università degli studenti dal XII al XIX secolo*. Bologna: L'Istituto per la storia dell'Università, 1988, str. 193–223.
- Dedic, Paul, Kärntner Exulanten des 17. Jahrhunderts. *Carinthia I* 150, 1960, str. 277–329.
- Dimitz, August: *Geschichte Krains von der ältesten Zeit bis auf das Jahr 1813*, I. Theil. *Von der Urzeit bis zum Tode Kaiser Friedrichs III. (1493)*; III. Theil. *Vom Regierungsantritte Erzherzog Karls in Innerösterreich bis auf Leopold I. (1564-1657)*. Laibach: I. Kleinmayr & F. Bamberg, 1874; 1875.
- Dolinar, France M.: *Ljubljanski škofje*. Ljubljana: Družina, 2007.
- Dolinar, France M., *Prošti novomeškega kapitlja 1493–1993*. Novo mesto: Tiskarna Novo mesto, Dolenjska založba, 1993.
- Eder, Karl, »Brenner, Martin«. *Neue Deutsche Biographie* 2, 1955, str. 587.
- Elze, Theodor, *Die Universität Tübingen und die Studenten aus Krain*. Tübingen: F. Fues, 1877.
- Fabjančič, Vladislav, *Zgodovina ljubljanskih sodnikov in županov 1269–1820*, zv. 2. *Župani in sodniki 1504–1605*. Ljubljana: Zgodovinski arhiv, 2003.
- Giacomelli, Alfeo, L'età moderna (dal XVI al XVIII secolo). *L'Universita a Bologna. Maestri, studenti e luoghi dal XVI al XX secolo*. Bologna: Amilcare Pizzi, 1988, str. 13–28.
- Golec, Boris, *Valvasorji. Med vzponom, Slavo in zatonom*. Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, 2015.
- Grahornik, Matjaž, *Genealogija rodbine Herberstein s posebnim poudarkom na spodnještajerskih vejah* (doktorska disertacija). Maribor 2020.

- Greci, Roberto, L'associazionismo degli studenti dalle origini alla fine del XIV secolo. *Studenti e università degli studenti dal XII al XIX secolo*. Bologna: L'Istituto per la storia dell'Università, 1988, str. 13–44.
- Grendler, Paul F., *The Universities of the Italian Renaissance*. Baltimore: John Hopkins University Press, 2002.
- Heiß, Gernot, Standeserziehung und Schulunterricht. Zur Bildung des niederösterreichischen Adelligen in der frühen Neuzeit. *Adel im Wandel. Politik, Kultur, Konfession 1500–1700*. Wien: Amt der NÖ Landesregierung, 1990.
- Herberstein, Žiga, *Moskovski zapiski*. Ljubljana: Slovenska matica, 2020 (e-izdaja).
- Horvat, Mojca, *Gospostvo Negova, kot ga slikajo arhivski viri*. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2021.
- Jakič, Ivan, *Vsi slovenski gradovi. Leksikon slovenske grajske zapuščine*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1997.
- Jakša, Anton, *Spominska knjiga Adama Wagna z Bogenšperka iz let 1591–1592* (diplomsko delo). Ljubljana 2013.
- Kidrič, France, Budina, Samuel (med 1540 in 1550–po 1571). *Slovenska biografija*. SAZU, ZRC SAZU, 2013.
- Kidrič, France, Frischlin, Nikodem (1547–1590). *Slovenska biografija*. SAZU, ZRC SAZU, 2013.
- Kidrič, France, Gallenberg. *Slovenska biografija*. SAZU, ZRC SAZU, 2013.
- Kidrič, France, Merherič, Lenart (med 1500 in 1550–1603). *Slovenska biografija*. SAZU, ZRC SAZU, 2013.
- Klinec, Rudolf, Egkh und Hungerspach. *Slovenska biografija*. SAZU, ZRC SAZU, 2013.
- Knod, Gustav, *Deutsche Studenten in Bologna 1289–1562. Biographischer Index zu den Acta Nationis Germanicae Universitatis Bononiensis*. Berlin: Deutsche Akademie der Wissenschaften, 1889.
- Kočevar, Vanja, Ali je slovenska etnična identiteta obstajala v prednacionalni dobi? Kolektivne identitete in amplitude pomena etničnosti v zgodnjem novem veku, 2. del. *Zgodovinski časopis* 73, 2019, št. 3–4, str. 366–411.
- Kočevar, Vanja, Družbena in identitetna mobilnost kranjskih deželnih stanov kot posledica protireformacije in katoliške obnove. *Družbena in identitetna mobilnost v slovenskem prostoru med poznim srednjim vekom in 20. stoletjem*. Ljubljana: ZRC, ZRC SAZU, str. 101–179.
- Kočevar, Vanja, Pritožba kranjskih deželnih stanov zoper ljubljanskega škofa Tomaža Hrena iz leta 1607, 2. del. *Arhivi* 38, 2015, št. 2, str. 233–267.
- Kokole, Metoda, »Sequamini o socii« ali vesela glasbena družina s Kranjske in Štajerske. Prva knjiga pet- in šestglasnih madrigalov Filippa de Duca (1586). *Muzikološki zbornik* 43, 2007, št. 1, str. 67–90.
- Korpus besedil slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja*. Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, 2019.
- Kos, Andreja, Freske v cerkvi sv. Luke v Sp. Praprečah pri Lukovici in njihova vpetost v slikarsko delavnico. *Zbornik občine Lukovica II*. Ljubljana: Viharnik, 2014, str. 154–173.
- Leibetseder, Mathis, Kavalierstour – Bildungsreise – Grand Tour: Reisen, Bildung und Wissenswerb in der Frühen Neuzeit. *Europäische Geschichte Online (EGO)*. Mainz 2013.
- Logar, Janez, Megiser, Hijeronim. *Slovenska biografija*. SAZU, ZRC SAZU, 2013.
- Matschinegg, Ingrid, *Österreicher als Universitätsbesucher in Italien (1500–1630). Regionale und soziale Herkunft – Karrieren – Prosopographie* (doktorska disertacija). Graz 1999.
- Menoni Muršič, Simona, Poslikava Lutrove kleti pri gradu v Sevnici. *Primož Trubar in njegov čas. Vodnik po spomenikih*. Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, 2008, str. 98–103.

- Menozzi, Daniele, L'età napoleonica e la Restaurazione. *L'Università a Bologna. Maestri, studenti e luoghi dal XVI al XX secolo*. Bologna: Amilcare Pizzi, 1988, str. 13–28.
- Miklavčič, Maks, Radlič, Baltazar (1533–1579). *Slovenska biografija*. SAZU, ZRC SAZU, 2013.
- Miklavčič, Maks, Sontner, Adam (okoli 1576–1641). *Slovenska biografija*. SAZU, ZRC SAZU, 2013.
- Milza, Pierre, *Zgodovina Italije*. Ljubljana: Slovenska matica, 2012.
- Mlinarič, Jože, Prizadevanje sekovskih škofov Martina Brennerja (1585 do 1615) in Jakoba Eberleina (1615–1633) kot generalnih vikarjev salzburških škofov za katoliško versko prenovo na Štajerskem v luči protokolov 1585–1614 in vizitacijskih zapisnikov iz 1607, 1608 in 1617–19. *Acta Ecclesiastica Sloveniae* 5. Ljubljana: Teološka fakulteta, Inštitut za zgodovino Cerkve, 1983, str. 9–225.
- Moraw, Peter, Der Lebensweg der Studenten. *Geschichte der Universität in Europa*, Bd. 1. Mittelalter. München: Beck, 1993, str. 227–254.
- Mušič, Drago, Verbec, Janez Krstnik ml. (1633–1675). *Slovenska biografija*. SAZU, ZRC SAZU, 2013.
- Naschenweng, Hannes P., *Der landständische Adel im Herzogtum Steiermark. Ein genealogisches Kompendium*. Graz: Steiermärkisches Landesarchiv, 2020 (e-izdaja, »Version I, Stand 1. Oktober 2020«).
- Novak, Sabina, *Zemljiško gospostvo Ormož v luči virov od 16. do 19. stoletja ter analiza spremembe tal na šestih pilotnih območjih nekdanjega gospostva* (magistrsko delo). Maribor 2018.
- Otorepec, Božo, Iz zgodovine gradu. *Bogenšperk*. Maribor: Obzorja, str. 3–26.
- Pferschy, Gerhard, Gemeinschaftssinn und Landesbewußtsein in der innerösterreichischen Ländergruppe. *Was heißt Österreich? Inhalt und Umfang des Österreichbegriffs vom 10. Jahrhundert bis heute*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1995, str. 51–64.
- Pini, Antonio Ivan, »Discere turba volens«. Studenti e vita studentesca a Bologna dalle origini dello Studio alla metà del Trecento. *Studenti e università degli studenti dal XII al XIX secolo*. Bologna: L'Istituto per la storia dell'Università, 1988, str. 45–136.
- Pirchegger, Hans, *Die Untersteiermark in der Geschichte ihrer Herrschaften und Gülden, Städte und Märkte*. München: Oldenbourg, 1962.
- Pokorn, Danilo, Baroni Khisli in njihovo mecenstvo. *Grafenauerjev zbornik*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU etc., 1996, str. 447–459.
- Preinfalk, Miha, *Auerspergi. Po sledih mogočnega tura*. Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, 2005.
- Preinfalk, Miha, *Plemiške rodbine na Slovenskem, 16. stoletje*. Del 1, *Od Barbov do Zetscherjev*, knj. 5. Ljubljana: Viharnik, 2016.
- Ravnikar, Tone, Borba za cerkev Matere Božje v Velenju v 16. stoletju. *Studia Historica Slovenica* 17, 2017, št. 1, str. 47–64, 423.
- Sapač, Igor, Arhitekturnozgodovinski oris dvorca Betnava. *Dvorec Betnava*. Ljubljana: Založba ZRC, 2018, str. 187–286.
- Sapač, Igor, Gutenberg in Glanz oziroma Novi Gutenberg. Stavbnozgodovinski oris. *Kronika* 68, 2020, str. 375–438.
- Sapač, Igor, Grad Waldenberk – Pusti grad pri Radovljici. Stavbnozgodovinski oris. *Iz zgodovine Zgornje Gorenjske. Kronika* 64, 2016, št. 3, str. 327–352.
- Schmidt, Peter, *Das Collegium Germanicum in Rom und die Germaniker*. Tübingen: Niemeyer, 1984.
- Schmidt, Vlado, *Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem*, zv. 1. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1963.

- Seražin, Helena, Štanjelski grad na risbi Janeza Cobenzla iz 1580. *Acta historiae artis Slovenica* 10, 2005, str. 169–176.
- Simoniti, Primož, *Humanizem na Slovenskem in slovenski humanisti do srede XVI. stoletja*. Ljubljana: Slovenska matica, 1979.
- Simoniti, Primož, Neznani ljubljanski tisk iz leta 1577 in nekaj podatkov o njegovem avtorju. *Kronika* 19, 1971, št. 1, str. 14–21.
- Simoniti, Primož, Strauss, Jakob (okoli 1553–1590). *Slovenska biografija*. SAZU, ZRC SAZU, 1913.
- Slana, Lidija, *Brdo pri Kranju*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2009.
- Smole, Majda, *Vicedomski urad za Kranjsko 13. stol.–1747. Cerkevne zadeve*, 1. del, *Lit. A–F*; 2. del, *Lit. G*. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 1985; 1989.
- Stopar, Ivan, *Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji. Knj. 3. Spodnja Savinjska dolina*, Ljubljana: Park, Znanstveni tisk, 1992.
- Suhadolnik, Jože; Anžič, Sonja, *Mestni trg z okolico in Ciril-Metodov trg*. Ljubljana: Zgodovinski arhiv, 2000.
- Toš, Maja, *Die Stubenberger auf Wurmberg. Zwei Jahrhunderte einer Familiengeschichte 1441–1616* (doktorska disertacija). Wien 2015.
- Toš, Maja, Kako so vurburški Stubenbergi zaznamovali svoj življenjski prostor. *Kronika* 64, 2016, št. 2, str. 147–164.
- Valenčič, Vlado, Žitnik, Gašper, palatinski grof (okoli 1535–1585). *Slovenska biografija*. SAZU, ZRC SAZU, 2013.
- Witting, Johann Baptist, Beiträge zur Genealogie des krainischen Adels. *Jahrbuch der k. k. heraldischen Gesellschaft »Adler«*, Bd. 4, 1894, str. 89–146; Bd. 5–6, str. 162–264.
- Zadravec, Dejan, Plemiška družina Tattenbach in njihove posesti na Štajerskem. *Podravina* 7, 2008, št. 14, str. 52–74.
- Žabota, Barbara: Gruden o Suzani Gornjegrajski. *Stati inu obstati* 21/22, 2015, str. 285–295.
- Žabota, Barbara, *Protestantizem v Ljubljani od začetkov v dvajsetih letih 16. stoletja do konca dvajsetih let 17. stoletja* (doktorska disertacija). Ljubljana 2019.
- Žabota, Barbara, Reformacija in protireformacija na Zgornjem Gorenjskem. *Iz zgodovine Zgornje Gorenjske. Kronika* 64, 2016, št. 3, str. 441–450.
- Žabota, Barbara, Rodbina Khisl. Novoveška zgodba o uspehu. *Kronika* 51, 2003, št. 1, str. 1–26.
- Žnidaršič Golec, Lilijana, *Duhovniki kranjskega dela ljubljanske škofi je do Tridentinskega koncila* (Acta Ecclesiastica Sloveniae, 22). Ljubljana: Inštitut za zgodovino Cerkve pri Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani, 2000.
- Žnidaršič Golec, Lilijana, *Kapiteljski arhiv Ljubljana. Inventar fonda, fasc. 1–60*. Ljubljana: Stolni kapitelj, 2006.
- Žnidaršič Golec, *Kariere duhovnikov na Slovenskem v zgodnjem novem veku*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2019.
- Žontar, Josip, *Zgodovina mesta Kranja*. Ljubljana: Muzejsko društvo za Slovenijo, 1939.
- Žvanut, Maja, *Od viteza do gospoda*. Ljubljana: Viharnik; Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1994.

SUMMARY

Study-Related and Personal Ties of Members of the “German Nation” from Slovene Lands at Universities in Padua and Bologna in the Second Half of the 16th Century.

Lilijana Žnidaršič Golec

Between around 1550, when study tours, the so-called cavalier's tours, were in fashion among nobility, and up to the end of the 16th century, around 150 people from the Slovene ethnic territory became members of two German student nations in Padua, i.e. the German nation of Jurists and the German nation of Artists, as well as in the (single) German nation in Bologna. The bulk of these noblemen, i.e. four-fifths of them, were born, lived or originated from families that had estates in the Slovene ethnic territory – to be exact, in the territory that was part of the Holy Roman Empire. Young noblemen arrived in Italy to pursue their studies with more or less serious intent. They broadened their horizons in the university milieu or under the guidance of a local teacher or one that was hired “on location”. Padua housed the nearest Italian university, where noblemen from the Slovene ethnic territory enrolled mostly in the German nation of Jurists; however, the long tradition of the study of law attracted them to Bologna as well. They attended lectures at the university – to the extent that they did – mostly to acquire knowledge that would be useful in their future careers. Outside the university, they took music lessons, practised horse riding and fencing. They familiarized themselves with the local customs, culture and art monuments during their trips to the nearby or remote surroundings. Totalling almost one-fifth, a more diverse group among the people examined in this research consists of non-nobility, mostly originating from bourgeois families. This group includes mentors of noble students, students studying philosophy and medicine, as well as those that concluded their studies with a doctoral degree.

Research results can be summed up in key findings. Firstly, consanguineous or affinity relationships prevailed among the nobility. Brothers, cousins or noblemen with other familial ties were, for instance, members of the Egkh-Hungerspach, Auersperg, Stubenberg, Lamberg, Herberstein, Khisl, Ainkhürn, Neuhaus, Wagen, Schrattenbach, Triebeneck, Tattenbach, and Moscon families. Along with kinship or affinity, religion was another strong link. Protestantism, which prevailed among the nobility, often linked students' parents and other relatives and their religious affiliation was, as a rule, shared by their teachers and mentors. The University of Tübingen represented a starting point for new acquaintances and further study in the case of a few students, with others the University of Vienna and, from 1586 onwards, the University of Graz. Samuel Budina, Lenart Merherič and Hieronim Megiser studied in Tübingen upon the arrival of noblemen, with whom they left for or were united in Italy at a later point as their preceptors. Catholicism appears much more rarely as a link, which is not surprising because the Catholic faith was not widely spread among the nobility and the upper strata of the bourgeoisie until the end of the 16th century. As distinct Catholics documented (almost) contemporaneously in Vienna and later on in Bologna, mention must be made of the Gorizian nobleman Janez Kobenzl and of the priest Mihael Frankovič from Ljubljana. Attention should be drawn to another relevant link, namely the proximity of estates or places of residence or operation. The research at hand is still a work in progress. The questions of kinship or affinity and impact of study-related and (personal) connections on the art in the Slovene lands leave considerable room for new discoveries.